

BIBELTROGEN RASISM I NATIONALSOCIALISMENS TIDEVARV

TOMAS POLETTI LUNDSTRÖM

Uppsala universitet

tomas.lundstrom@teol.uu.se

ABSTRACT ❖ Filadelfiaförsamlingen i Stockholm startade år 1926 en tidskrift som skulle klarlägga Bibelns budskap och vara en motkraft till vad de kallade bibelkritik och nyteologi. Tidskriftens redaktion tillhörde Pingströrelsen, men samarbetade också med skribenter från Svenska Alliansmissionen, Helgelseförbundet och Örebromissionen. Publikationen var väl spridd. Den använde profetiska och apokalyptiska bibeltexter för att förklara förflutna, samtida och framtida skeenden. Tidskriften framhöll en ljus bild av den samtida nationalsocialismen. En systematisk genomgång av tidskriftens samlade utgåvor under perioden 1926–1944 visar hur redaktionens bibelbruk möjliggjorde en framställning av den eskalerande förföljelsen, och sedermera folkmordet, på judar i Europa som en del av Guds plan. Detta bibelbruk underbyggde en rasistisk världsbild och förstående hållning till Förintelsen, samtidigt som den stärkte banden mellan tidskriftens redaktion och den organiserade nationalsocialismen i Sverige. ❖

INLEDNING

Hakkorset är vår vackraste och näst Kristi kors renaste religionssymbol. Detta ljusets tecken, som även utgör bevis för judarnas förföljelser av oss kristna från vår tideräknings början intill denna dag. Hakkorset är således den internationella kristenhetens symbol – antijudisk.

G. Mart, *Världsfaran*, 1940

Vad fick en väckelsekristen författare att göra denna bedömning i Sverige 1940?¹ Och varför rekommenderade en namnkunnig pingstvän och tidskriftsredaktör sina läsare boken? Citatet ter sig i dag närmast ofattbart, men uttrycker en tankevärld där kristen tro, nationalsocialism och anti-judisk rasism flöt samman genom ett specifikt bibelbruk. För att förstå hur sådana och liknande föreställningar kunde artikuleras och vinna genklang inom den svenska väckelserörelsen, måste vi vända blicken mot de teologiska resurser som formade rörelsens förståelse av sin samtid.²

Fjorton år tidigare hade Filadelfiaförsamlingen i Stockholm lanserat en teologisk tidskrift som de menade skulle vara helt bibeltrogen. I synnerhet betonades att Bibelns profetior skulle tolkas med förståelsen att varje ord i Skriften var inspirerat av Gud. *Biblisk Tidskrift*, som senare kom att heta *Bibliskt Månadshäfte*, lästes av tusentals pastorer, predikanter och medlemmar i den pingstorienterade väckelserörelsen.³ I den utvecklades och spreds föreställningen om judarnas fiendskap mot de kristna i Sverige.

Denna artikel undersöker bibelbruket i *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte*. Tidskrifterna fungerade som forum för bibeltolkning och teologisk reflektion bland skribenter och läsare inom Pingströrelsen och närliggande väckelsekristna sammanhang – däribland Örebromissionen, Helgelseförbundet och Svenska Alliansmissionen. Fokus ligger på hur Bibeln tolkades och tillämpades för att förstå samtida händelser och hur

¹ G. Mart, *Världsfaran* (Stockholm: Nya bokcentralen, 1940). Författaren till boken hette egentligen Gunnar Martin Bonde (1901–1960). Bonde var medlem i Metodistkyrkan och arbetade som fotograf. Han övervakades av Allmänna säkerhetstjänsten eftersom han ansågs vara en "ivrig nazist". I boken, som av säkerhetstjänsten beskrevs som "ytterst antisemitisk och pronazistisk", underbyggde Bonde sina argument med referenser till den väckelsekristna siaren Anton Johanssons profetior och artiklar ur missionstidningen *Ljus i Öster*, se *Personakt 6054 Bonde, Gunnar Martin*, Säkerhetspolisen (SÄPO) med föregångare, Riksarkivet, Täby; jfr "Ny religiös nazioorganisation: Judehets enar religiösa från skilda kyrkor", *Trots allt!* 23 (1943).

² Väckelserörelsen syftar i denna artikel på de protestantiskt kristna sammanslutningar som betraktar 1800-talets inom- och frikyrkliga förnyelserörelser som sitt historiska ursprung. Till väckelserörelsen räknar jag både frikyrkliga samfund och nätverk samt inomkyrkliga nyevangeliska miljöer, såsom Evangeliska fosterlandsstiftelsen (EFS) och Bibeltrogna vänner (BV).

³ Storleken på upplagan berörs nedan. Vid tidskriftens start 1926 angavs som syfte att den skulle komplettera *Evangelii Häröld (EH)* genom att behandla "mer svårösta bibliska problem". Bland de särskilt utpekade mottagarna av gratisexemplar fanns predikanter och missionärer; jfr Oscar Haglund, "Biblisk Tidskrift", *EH* 41 (1926), 513.

detta bibelbruk bidrog till att forma föreställningar om judar och andra grupper under mellankrigstiden och andra världskriget. Studiens syfte är därmed att klarlägga hur ett bibelbruk som framställdes som opolitiskt kunde fungera som bärare av och grogrund för antijudisk rasism.

BAKGRUND

Pingstväckelsen nådde Sverige den sena hösten 1906.⁴ Den spred sig som en löpeld, från Västergötland via Örebro och nådde snart huvudstaden.⁵ Idéerna om att Guds eld nu fallit fick anhängare bland fromma kristna från olika sammanhang.⁶ Starkast intryck gjorde pingstväckelsen på svenska baptister.⁷ Det gällde exempelvis en av Stockholms baptistförsamlingar, som 1910 rekryterade den av pingstväckelsen drabbade predikanten Lewi Pethrus (1884–1974) till att bli deras nye föreståndare. Under hans ledning bytte sammanslutningen snart namn till Filadelfiaförsamlingen. Den kom därefter på kant med Baptistsamfundet och uteslöts.⁸

Det framväxande, pingstorienterade nätverk av fristående församlingar vars centrum var Filadelfiaförsamlingen i Stockholm kom med tiden att kalla sig ”den fria pingströrelsen”, eftersom de stod utanför övriga frikyrkosamfund.⁹ Benämningen *pingströrelsen* användes från början mer allmänt som synonym till väckelsen som helhet,¹⁰ men kom under 1910-

⁴ Andrew Ek, ”From our Brother in Sweden”, *The Apostolic Faith* 1 (1907), 3 (3); jfr Carl-Erik Sahlberg, *Pingströrelsen och tidningen Dagen: Från sekt till kristet samhälle 1907–1963* (Stockholm: IPS, 2009), 14–15.

⁵ Jan-Åke Alvarsson, ”The Development of Pentecostalism in Scandinavian Countries”, i *European Pentecostalism*, redigerad av William Kay och Anne Dyer (Leiden: Brill, 2011), 17–39 (20–22).

⁶ Marianne Gäreskog och Roland Gäreskog, *De pingstbetonade: En pingströrelse inom Svenska Missionsförbundet* (Stockholm: IPS, 2020), 22–25.

⁷ Rhode Struble, *Den samfundsfria församlingen och de karismatiska gåvorna och tjänsterna: Den svenska pingströrelsens församlingsyn 1907–1947* (Stockholm: IPS, 2009), 25–33.

⁸ Skälen till uteslutningen hade officiellt ingenting att göra med församlingens omfamnande av pingstväckelsen, men kom ändå att fungera som katalysator för att forma en egen, distinkt identitet vid sidan av baptismen, se Joel Halldorf, *Pentecostal Politics in a Secular World: The Life and Leadership of Lewi Pethrus* (Cham: Palgrave Macmillan, 2020), 37–55.

⁹ Se till exempel K. Hjalml Nylén, ”Malfors, Vreta Kloster”, *EH* 33 (1916), 135.

¹⁰ Jfr användningen i Anton Kihlgren, ”Pingströrelsen inom metodistkyrkan”, *EH* 9 (1919), 34.

talet att beteckna just detta nätverk. Från 1920-talet började även utomstående använda begreppet på samma sätt.¹¹ Pingstväckelsen frodades dock även utanför det nätverk som kallade sig Pingströrelsen. Exempelvis samlade Örebro Missionsförening baptister med erfarenhet av Andens dop, och inom Svenska Missionsförbundet talade man om "pingstbetonade" medlemmar.¹² Gränserna var porösa; långt in på 1940-talet rörde sig predikanter och medlemmar mellan olika sammanhang.¹³ För tydlighetens skull används i denna artikel begreppet *Pingströrelsen* för att benämna nätverket kring Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, medan *pingstväckelsen* och de *pingstorienterade* betecknar den bredare rörelsen.¹⁴

Hösten 1926 beslöt Filadelfiaförsamlingen i Stockholm att starta en teologisk tidskrift som skulle vara "konsekvent bibeltrogen".¹⁵ Sedan ett decennium hade de då utgivit veckotidningen *Evangelii Härold*. Härolden fungerade som central meddelandebulletin för rörelsen, med missionsrapporter, upprop, mötesannonser och information om ny litteratur. Den nya tidskriften – *Biblisk Tidskrift* – skulle vederlägga vad Filadelfialedningen såg som villfarelser med ursprung i "bibelkritiken", "den nya teologin" och "liberalteologi".¹⁶ Under de första åren erhöll Filadelfiaför-

¹¹ Jfr "Sven Lidman som redaktör och predikant", *Aftonbladet* 7/1 1922; "En ruskig interiör från pingströrelsemöte", *Haparandabladet* 9/12 1922.

¹² Gäreskog och Gäreskog, *De pingstbetonade*, 7.

¹³ Ett av de bästa exemplen på detta är den vid tiden välkände predikanten C. G. Hjelm (1903–1965), som verkade inom Metodistkyrkan, Örebromissionen och Pingströrelsen, se Sune Fahlgren, *Predikantskap och församling: Sex fallstudier av en ekklesial baspraktik inom svensk frikyrklighet fram till 1960-talet* (Uppsala: Uppsala universitet, 2006), 280–287.

¹⁴ En annan lösning är att använda anglicismen *pentekostalism* för att beskriva pingstväckelsen. Det är ett begrepp som inte återfinns i det analyserade materialet. Att begagna det i denna historiska studie riskerar att bli anakronistiskt, varför de emiska termerna fått stå kvar.

¹⁵ Haglund, "Biblisk Tidskrift", 513–514; Lewi Pethrus, "Filadelfiaförsamlingen i Stockholms årsmöte", *EH* 2 (1927), 19.

¹⁶ Haglund, "Biblisk Tidskrift", 513; Redaktionen, "Anmälan", *Biblisk Tidskrift* (BT) 1 (1926), 1–2. De olika benämningarna användes återkommande som synonymer. Ibland användes de med en inbördes rangordning där "bibelkritik" – det vill säga en felaktig läsning av Bibeln – framställdes som något som ledde till "liberalteologi" eller "nyteologi", det vill säga enligt tidskriftens skribenter en slapphet i lärofrågor och kristen moral. I föreliggande artikel används begreppen emiskt. Utgångspunkten för användningen här är med andra ord hur begreppen historiskt brukades av skribenterna i BT. Ett begrepp som "liberalteologi" refererar således inte till någon objektivt fastslagen kategori, utan återger hur tidskriftens redaktion föreställde sig och begripliggjorde sina

samlingens missionärer i utlandet *Biblisk Tidskrift* gratis; 1928 skickades den till läsare i "alla fem världsdelarna".¹⁷

Till redaktör utsågs diakonen och församlingsmedlemmen Oscar Haglund (1888–1944). Han hade i unga år utbildat sig till präst, men anslöt sig i stället till Svenska Missionsförbundet och undervisade under 1920-talet i bibelkunskap vid dess seminarium på Lidingö. Efter en konflikt med Missionsförbundets ledning blev Haglund medlem i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, där han snart antogs som diakon och bibellärare. Haglund skrev för *Evangelii Härold*, gav ut litteratur på Filadelfiaförlaget och översatte böcker.¹⁸ I omkring fyra år spelade han en framträdande roll i församlingen.

Efter en infekterad strid om missionsarbetet och kritik mot Haglunds hårda omdömen om andra kristna ombads han att lämna sin tjänst hösten 1929.¹⁹ Samtidigt beslutade församlingsledningen att lägga ned utgivningen av *Biblisk Tidskrift*. Men Haglund fortsatte arbetet med publikationen. I januari 1930 utkom den i hans egen regi, nu med namnet *Biblskt Månadshäfte* och utan texter från Filadelfialedningen. Tidsskriften förblev populär och trycktes i omkring 2 000–5 000 exemplar.²⁰ En uppskattad del var "Frågelådan", där över 1 700 frågor om Bibeln besvarats sommaren 1944.²¹ Under konflikten med Filadelfiaförsamlingens ledning sökte Haglund nya samarbetspartners. Han lät nu trycka tid-

motståndare och deras tankegod. Detta belyser också att 1920-talet var en tidpunkt då olika sätt att förhålla sig till och förstå Bibeln diskuterades intensivt såväl inom akademien som utanför; jfr Birger Olsson, "Förändringar inom svensk bibelforskning under 1900-talet", i *Modern svensk teologi: Strömningar och perspektivskiftet under 1900-talet*, redigerad av Håkan Eilert (Stockholm: Verbum, 1999), 69–135; Sten Hidal, *Bibeltro och bibelkritik: Studier kring den historisk-kritiska bibelsynens genombrott i Sverige 1877–1910 med särskild hänsyn till Gamla testamentet* (Stockholm: Verbum, 1979).

¹⁷ Redaktionen, "Meddelande från redaktionen och expeditionen", *BT* 1 (1929), 46.

¹⁸ G. E. Söderholm, "Bibelskolan i Stockholm", *EH* 48 (1926), 598.

¹⁹ Marianne Gäreskog och Roland Gäreskog, *Lewi Pethrus i konflikt: Om några konflikter år 1929 mellan Lewi Petrus och kända personer inom pingströrelsen* (Stockholm: IPS, 2006), 87–88.

²⁰ Oscar Haglund, "Utsikterna för år 1933?", *Biblskt Månadshäfte* (*BM*) 12 (1932), 408; "Stöd BM i dess gärning!", *BM* 3 (1939), 96; "Snart 15:e B.M.-årgången!", *BM* 10 (1940), 420; Oscar Haglund, "Litteratur", *BM* 2 (1939), 55.

²¹ "Frågor och svar i bibliska ämnen", *BM* 5 (1944), 149.

ningen hos *Hemmets Vän* i Örebro, ett mediehus som från 1940-talet stod nära förbundet med pingstförsamlingen i Örebro. Eftersom empirisk forskning om *Hemmets Vän* under denna period saknas går det inte att uttala sig om samarbetets karaktär, men tryckningen illustrerar att *Bibliskt Månadshäfte* inte var isolerat. I denna nya fas medverkade också framstående personer inom Örebromissionen, Svenska Alliansmissionen, Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och Helgelseförbundet i tidskriften.²² *Bibliskt Månadshäfte* fungerade därmed som en alternativ ekumenisk röst mellan flera väckelsekristna sammanhang.

Redaktör Haglund förblev hela tiden Pingströrelsen trogen som medlem, och under det sena 1930-talet försonades han med Filadelfiaförsamlingens ledning i Stockholm.²³ Haglund blev därefter återigen skribent i *Evangelii Häröld* och under 1940-talet marknadsfördes *Bibliskt Månadshäfte* på nytt i Pingströrelsens huvudorgan. År 1944, efter att Haglund hastigt avlidit, beslutade församlingsledningen att återta utgivningen av tidskriften. Därefter blev Lewi Pethrus dess redaktör, genom att *Bibliskt Månadshäfte* slogs samman med tidskriften *Den Kristne*. Utgivningen upphörde till sist i december 1964.

Som också framgår nedan innehade *Bibliskt Månadshäfte* en viktig position inom den pingstorienterade delen av den svenska väckelserörelsen. Mot denna bakgrund genomlyser föreliggande studie tidskriftens innehåll. I det följande redovisas forskningens teoretiska utgångspunkter, materialets karaktär och studiens metod.

²² Utöver Pingströrelsens profiler bidrog flera välkända namn från andra sammanhang under åren med texter, bland dessa kan exempelvis följande nämnas: John Ongman (ÖM), Nils Angelin (ÖM), D.O. Belfrage (ÖM), Carl Andersson (ÖM), David Hedegård (SMF/SAM), Fritz Hägg (SAM), Johannes Rinman (EFS), Bertil Gunnemo (EFS), Johan Hagner (EFS), Axel B. Svensson (BV), P. A. Westlind (SMF), Frida Vingren (Pingstmissionen), Werner Skibstet (norska Pingst). Oscar Haglund deltog återkommande också på Helgelseförbundets årliga sammankomst Torpkonferensen. Deras förbundstidning *Trons Segnar*, där Haglund också bidrog med texter, annonserade i *Bibliskt Månadshäfte*, se till exempel nr 1 och nr 11, 1940.

²³ Jfr "B.M.-arbete i Norge", *BM* 12 (1939), 375. Från 1940 bidrog Haglund på nytt med texter till *EH*. Hösten samma år undervisade Haglund vid bibelskolan i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, tillsammans med bland andra Lewi Pethrus och Sven Lidman, se G. E. Söderholm, "Bibelskolavslutningen i Filadelfiaförsamlingen, Stockholm", *EH* 49 (1940), 939.

STUDIENS UTGÅNGSPUNKTER

Föreliggande studie bygger på en historiskt kontextualiserande idéanalys av samtliga utgåvor av *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte*: 205 nummer fördelade över 17 volymer publicerade mellan åren 1926 och 1944.²⁴ Utöver tidskriften har även andra källor inkluderats i analysen, i huvudsak den förlagsutgivna litteratur som redaktör Haglund författade och översatte.²⁵ Även artiklar som Haglund skrev i andra publikationer – såsom *Göteborgs Stifts-Tidning*, *Trons Segrar* och *Evangelii Härold* – har ingått i analysen. Det tryckta källmaterialet kompletteras av tre arkivsamlingar: Hugo Odebergs samling vid Lunds universitetsbibliotek, Lewi Pethrus personarkiv och Säkerhetspolisens arkiv. Analysen är på detta sätt också grundad i vedertagen historisk metod där olika källor sätts i relation till varandra för att belysa materialets idéinnehåll och sammanhang.

Studiens fokus ligger på hur Bibeln tolkats, använts och givits funktion i ett specifikt historiskt sammanhang. I de analyserade texterna hänvisade skribenterna återkommande till specifika bibelverser, men också till Bibeln som en sammanhängande och i sig meningsbärande helhet. Artiklarna präglas dessutom av den sociolekt som Emanuel Alenklint beskriver i detalj i sin artikel i detta nummer av *HYBRID*.²⁶ Allt detta betecknas här som *bibelbruk* – kortfattat definierat som de mångfacetterade sätt på vilka Bibeln tas i anspråk för att formulera mening, identitet och auktoritet i olika kulturella och politiska kontexter.²⁷ Det rör sig här om att studera

²⁴ Med detta avses en ansats där texter tolkas som språkliga handlingar i sitt historiska sammanhang, med fokus på hur de användes för att formulera, kritisera och legitimera idéer i samtiden, jfr Quentin Skinner, "Meaning and Understanding in the History of Ideas", *History and theory* 8/1 (1969), 3–53.

²⁵ Tidskriftsmaterialet har inte systematiskt kategoriserats efter publiceringsgenre (till exempel ledare, frågeläda, referat), eftersom analysen fokuserar på idéinnehåll och bibelbruk snarare än redaktionella skillnader. Där genre har analytisk betydelse anges det i texten.

²⁶ Emmanuel Alenklint, "Lammet, blodet, floden: Kanaans tungomål i den tidiga svenska pingströrelsen", *HYBRID* 4 (2026), 1–32.

²⁷ I denna text används begreppet *bibelbruk* också i betydelsen bibelreception, vilket är den vanligare termen i internationell forskning, jfr Hannah M. Strømmen, "Say Bible! Teaching Biblical Reception", *SEÅ* 89/1 (2024), 83–99; Andrew Chalfoun, "Biblical Authority in Interaction: How

hur Bibeln använts av en aktör i en specifik väckelsekristen offentlighet för att kommentera samtiden och hur denna användning bidragit till att konstruera och underbygga idéer om ras, politik och makt.

Den teoretiska utgångspunkten för studien är att rasism skapar skillnad genom essentialisering, exkludering eller eliminering av föreställda Andra.²⁸ Denna särskiljningsprocess bygger på rangordnande markörer som hudfärg och religion, vars betydelse skiftar mellan historiska och sociala sammanhang. Rasism upprätthålls i mellanmänniskt samspel och behöver inte vara avsiktlig, men innebär för de drabbade alltid någon form av uteslutning – från exotifiering till segregation eller våld – i syfte att värna det föreställda egna folkets renhet.²⁹

I det historiska materialet används ordet *antisemitism* för att beskriva en politisk rörelse – huvudsakligen lokaliserad till Tyskland – vars mål uppfattades vara att föra ett försvarskrig mot vad man menade var judisk illvilja och makt.³⁰ Under mellankrigstiden och andra världskriget var termen främst förknippad med Nationalsocialistiska tyska arbetarepartiet och dess ledare Adolf Hitler. För att tydliggöra skillnaden mellan ett historiskt-emiskt användande av begreppet antisemitism och en analys av de

do Evangelicals Use the Bible?”, *Journal of Pragmatics* 208 (2023), 19–32; John Riches, *The Bible: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2000), 100–112.

²⁸ Jfr Robert Miles och Malcolm Brown, *Racism* (Abingdon: Routledge, 2003); Francisco Bethencourt, *Racisms: From the Crusades to the Twentieth Century* (Princeton: Princeton University Press, 2013).

²⁹ Jfr Eduardo Bonilla-Silva, *Racism without Racists: Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2003); Philomena Essed, *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory* (Newbury Park: Sage Publications, 1991); David Theo Goldberg, *The Racial State* (Malden: Blackwell, 2001).

³⁰ Ordet antisemitism populariserades på 1870-talet för att beskriva den nationalistiska rörelse som såg kampen mellan judar och germaner som den mest centrala konfliktytan; jfr Steven Beller, *Antisemitism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 18–20; jfr Jonathan Judaken, *Critical Theories of Anti-Semitism* (New York: Columbia University Press, 2024), 4–18; för en genomgång av antisemitismbegreppets genealogi, se David Engel, ”Away from a Definition of Antisemitism: An Essay in the Semantics of Historical Description”, i *Rethinking European Jewish History*, redigerad av Jeremy Cohen och Moshe Rosman (Liverpool: Liverpool University Press, 2009); David Feldman, ”Toward a History of the Term ‘Anti-Semitism’”, *The American Historical Review* 123/4 (2018), 1139–1150; David Engel, ”Thinking about ‘Antisemitism’”, i *Antisemitism and the Politics of History*, redigerad av Scott Ury och Guy Miron (Chicago: University of Chicago Press, 2023), 36–37.

idéer som uttrycks i det analyserade materialet används i artikeln därför även begreppet *antijudisk rasism*.³¹ Det förtydligar att de föreställningar som analyseras utgör en form av rasism som bygger på negativa föreställningar om judar och som förespråkar – eller legitimerar – olika former av essentialisering, exkludering eller eliminering. Sådana föreställningar är nära förbundna med äldre antijudiska traditioner. En förlaga till denna rasismform är den kristna *antijudaismen*, som går tillbaka till urkyrkans särskiljande gentemot det folk som ansågs vara gudsförnekare och kollektivt ansvarigt för Kristus korsfästelse.³²

Den vetenskapliga forskningen om *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* är till sin omfattning liten, även om publikationen och dess redaktör berörts i flera studier. Det mest betydande undantaget är en kandidatuppsats författad av historikern Andreas Thörn, som genom nedslag i fyra årgångar i *Bibliskt Månadshäfte* konstaterat att nationalsocialism i huvudsak bedömdes positivt i dessa och att tidskriften gav uttryck för negativa stereotyper av judar.³³ Vidare har Rune W. Dahlén visat hur Oscar Haglund under sin tid i Svenska Missionsförbundet var något av en centralgestalt för den framväxande diskussionen om "bibelkritik".³⁴ Kyrkohistorikern Carl-Erik Sahlberg har i en studie om Pingströrelsen använt en artikel ur *Bibliskt Månadshäfte* som exempel på att pingstväckelsen till stora delar var apolitiskt orienterad fram till 1940-talet, en slutsats som korrigeras i föreliggande artikel.

³¹ Här följer jag den teoretisering som presenteras i Nira Yuval-Davis, "Antisemitism is a Form of Racism—or is it?", *Sociology* 58/4 (2024), 779–795.

³² Paula Fredriksen, "The Birth of Christianity and the Origins of Christian Anti-judaism", i *Jesus, Judaism, and Christian Anti-Judaism: Reading the New Testament after the Holocaust*, redigerad av Paula Fredriksen och Adele Reinhartz (Loiseville: Westminster John Knox, 2002), 8–30; Heiko Oberman, *The Roots of Anti-semitism in the Age of Renaissance and Reformation* (Philadelphia: Fortress, 1984); jfr Jesper Svartvik, *Bibeltolkningens bakgator: Synen på judar, slavar och homosexuella i historia och nutid* (Stockholm: Verbum, 2019).

³³ Andreas K. G. Thörn, *I gränslandet mellan svensk frikyrka och tysk nazism: Frikyrkans förhållningssätt till nazismen i VeckoPosten, Missionsbaneret och Bibliskt Månadshäfte 1933, 1938, 1939 och 1945 ur ett sociologiskt perspektiv* (Örebro: Örebro universitet, 2006).

³⁴ Rune W. Dahlén, *Med Bibeln som bekännelse och bekymmer: Bibelsynsfrågan i Svenska missionsförbundet 1917–1942 med särskild hänsyn till Missionsskolan och samfundsledningen* (Lund: Lund University Press, 1999), 171–177.

Kritisk historieforskning om den pingstorienterade delen av den svenska väckelserörelsen är ett växande fält där flera betydelsefulla bidrag tillkommit under de senaste decennierna.³⁵ Kunskapen om förhållandet till antijudisk rasism inom denna del av väckelserörelsen är begränsad, även om undertecknad tillsammans med sociologen Markus Lundström nyligen visat hur pingstledaren Lewi Pethrus gav uttryck för antijudiska konspirationsteorier från 1930-talet till 1960-talet – återkommande i samband med dispensationalistiska utläggningar.³⁶ I ytterligare en studie har jag belyst hur ett pingstorienterat karismatiskt nätverk under 1980-talet använde *Sions vises protokoll* och annan antisemitisk litteratur för att underbygga den egna teologin.³⁷ Uttryck av väckelsekristet orienterade antijudiska idéer under 1800-talet har analyserats av historikern Per Hammarström.³⁸ I vidare bemärkelse har också historikern Henrik Bachner i sin analys av idédebatt under mellankrigstiden visat att negativa föreställningar och konspirationsteorier om judar förekom inom såväl svenkskyrkliga som frikyrkliga sammanhang.³⁹

Sammantaget visar den befintliga forskningen att antijudiska idéer förekommit inom väckelserörelsen under lång tid, men att betydande kunskapsluckor kvarstår. Hur Bibeln har använts för att legitimera antijudisk rasism inom väckelserörelsen är ännu sparsamt utforskat. Förelig-

³⁵ Se till exempel Magdalena Nordin och Torbjörn Aronson, "A New Ecclesial Landscape: Changes in Numbers of Churches and International Pentecostalism in Stockholm, 1980–2020", *PentecoStudies* 22/1 (2023), 14–37; Joel Halldorf, *Pentecostal Politics in a Secular World* (Cham: Springer, 2020); Jan-Åke Alvarsson, "Research on Pentecostalism in Sweden", *Approaching Religion* 5/1 (2015), 16–30; Andreas K. G. Thörn, *En framgångsrik främling: Filadelfiaförsamlingen i Stockholm – Självbild i historieskrivning och verksamhet 1910–1980* (Örebro: Örebro universitet, 2014).

³⁶ Markus Lundström och Tomas Poletti Lundström, "Lewi Pethrus och radikalnationalismen", *Personhistorisk tidskrift* 121/2 (2025), 99–180.

³⁷ Tomas Poletti Lundström, "Profetisk kamp för nationens pånyttfödelse: Politiska idéer hos Förebedjare för Sverige", *HYBRID* 3/1 (2025), 143–171.

³⁸ Per Hammarström, "Israels omvändelse som jordens fulländning: Antijudiskhet och antisemitism i Missionstidning för Israel 1874–1885", i *Makt, myter och historiebruk: Historiska problem i belysning*, redigerad av Stefan Dalin (Sundsvall: Mittuniversitetet, 2014), 123–142.

³⁹ Henrik Bachner, *"Judefrågan": Debatt om antisemitism i 1930-talets Sverige* (Stockholm: Atlantis, 2009).

gande artikel ansluter till denna forskningsinriktning genom att undersöka hur detta kom till uttryck i en väckelsekristen publikation.

Följande avsnitt tecknar fem teman som präglade *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* och som genom dem regelbundet förmedlades till den väckelsekristna offentligheten. Genom dessa teman framgår hur bibelbruket i det analyserade materialet underbyggde en rasistisk världsbild i nationalsocialismens tidevarv.

"TIDSÅLDRARNA": BIBELN SOM HISTORISK KOMPASS

Ett centralt drag i det analyserade materialet är hur Bibeln användes för att strukturera förståelsen av historien. Genom tolkningar av specifika bibeltexter – särskilt i Daniels bok och Uppenbarelseboken – formades en föreställning om *tidsåldrar* som förklaringsmodell för världens utveckling och samtidens politiska skeenden. Detta bibelbruk gjorde Bibelns ord till ett redskap för både eskatologisk spekulation och teologiskt grundad samhällsanalys.

Bland väckelserörelsens predikanter, pastorer och bibellärare fanns ett stort intresse för frågor som rörde vad de såg som Guds plan för världshistoriens utveckling. I de sammanhang där pingstväckelsen gjort störst avtryck var engagemanget särskilt starkt. Filadelfiaförlagets första bok, *Jesus kommer* av Lewi Pethrus, satte tonen.⁴⁰ Den gavs ut första gången 1912 och var baserad på ett antal predikningar som Pethrus hållit i Filadelfiakyrkan. Med *Jesus kommer* populariserades en vid tiden tämligen ny idé för den svenska läsekretsen; i boken meddelade Pethrus att Gud delat in världshistorien i skilda tidsåldrar och därigenom dirigerade utvecklingen mot den slutgiltiga punkt då allting skulle bli omdanat, förlöst, pånyttfött.

Genom sin framställning av tidsåldrarna argumenterade Pethrus för att Gud först verkat genom sitt *förbund med Israels folk*. Därefter, när de

⁴⁰ Lewi Pethrus, *Jesus kommer* (Stockholm: Förlaget Filadelfia, 1912 [1989]).

”förkastat Kristus och den Smorde dödades utan sak, kom *hedningarnas tider*, och en ny tideräkning började – en ny tidsålder insköts”.⁴¹ Under denna nya tidsålder verkade Gud genom att låta hedningarna ha hand om ”evangelium och evangelisering i världen”.⁴² Detta var enligt Pethrus den kristna församlingens tid. Denna tidsålder skulle avslutas med Jesus återkomst. De frälsta hedningarna skulle då ryckas bort från jorden för att undslippa nästkommande tidsålder: vredens tid, *den stora vedermodan*.⁴³ Under denna tidsålder skulle Antikrist härska över jorden och stora olyckor gå över den kvarvarande mänskligheten. Därefter, menade Pethrus, skulle Jesus på nytt framträda på jorden och besegra Antikrists regering för att upprätta sin egen. Under den påföljande sista, *tusenåriga tidsåldern* skulle ett fridsrike upprättas på jorden. ”Kristus skall vara konung”, skrev Pethrus, och regera över världen tillsammans med de kristna.⁴⁴ Därefter väntade *den yttersta domen*, då djävulen och de som förnekat Kristus slutligen måste dömas till förtappelse och lidande i ”evigheters evighet” – medan Gud ”skall föra oss”, de frälsta, ”in i himmels härlighet”.⁴⁵

Lewi Pethrus framställning grundades på idéer som växt fram under 1800-talet bland väckelsekristna predikanter i Nordamerika och Storbritannien. Idén om att den kristna församlingen skulle ryckas bort från jorden för att undkomma vedermodan hade lanserats av John Nelson Darby (1800–1882) under 1820-talet.⁴⁶ Under andra halvan av samma århundrade fick den fäste i USA. I Sverige dök idén upp under 1890-talet,⁴⁷ men det var Lewi Pethrus bok som blev den mest sålda utläggningen kring frågorna om uppräckandet, Jesus återkomst och Guds tidsåldrar.

⁴¹ Pethrus, *Jesus kommer*, 50.

⁴² Pethrus, *Jesus kommer*, 51.

⁴³ Pethrus, *Jesus kommer*, 53.

⁴⁴ Pethrus, *Jesus kommer*, 73–74.

⁴⁵ Pethrus, *Jesus kommer*, 85, 88.

⁴⁶ Donald Harman Akenson, *Discovering the End of Time: Irish Evangelicals in the Age of Daniel O'Connell* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2016), 4–6.

⁴⁷ Idéerna från Darby blev troligen introducerade i Sverige av helgelsepredikanten Fredrik Franson (1852–1908). Han lät publicera sina dispensationalistiska tolkningar 1897, se Fredrik Franson, *Himlauret eller det profetiska ordet* (Stockholm: 1897).

Det var dock kollegan Oscar Haglund som fick uppdraget att på allvar systematisera den dispensationalistiska teologin – läran om Guds handlande i de olika tiderna (eng. "dispensations") – för pingstvännerna. I boken *Kristi tillkommelse och världsfulländningen* som gavs ut av Filadelfia-förlaget 1927 klargjorde Haglund att Gud handlade på olika sätt med människan i fem distinkta tidsåldrar.⁴⁸

De dispensationalistiska tolkningarna vilade på en bibelsyn som av förespråkarna kallades för "verbalinspiration". Denna innebar, skrev redaktionen för *Biblisk Tidskrift* 1927, "att Guds Ande uppenbarade för de heliga författarna icke blott *saken* utan gav dem även de rätta *orden*, varmed de skulle nedskriiva den gudomliga uppenbarelsen".⁴⁹ Bibelns ord sågs därmed inte bara som bärare av mening i sitt sammanhang, utan som i sig laddade med gudomlig sanning. Varje enskilt ord kunde rymma djupare teologisk eller profetisk betydelse. Ett exempel är Daniels bok, där de "sjuttio veckorna" i nionde kapitlet tolkades som "årsveckor" – det vill säga perioder om sju år – som lade grunden för en detaljerad, kronologisk karta över världshistoriens förlopp.⁵⁰

För att styrka sina tolkningar refererade Haglund bland annat till flera verk av de amerikanska predikanterna Arno C. Gaebelein (1861–1945) och Philip Mauro (1859–1950).⁵¹ Båda var framträdande ledare för en tämligen ny rörelse bland väckelsekristna tänkare i USA. Rörelsens ledarskikt hade under 1910-talet utgivit en samling om nittio skrifter som de menade adresserade kristendomens fundament. Skriftsamlingen gavs ut under namnet *The Fundamentals* vilket några år senare också kom att

⁴⁸ Haglunds uppdelningarna skiljde sig från Pethrus i viss mån, bland annat menade Haglund att startpunkten för "hedningarnas tidsålder" var betydligt tidigare än vad Pethrus framför i sin bok. Det uppstod aldrig någon konsensus bland dispensationalister exakt hur tidsåldrarna skulle delas upp, hur många de var, hur de skulle benämnas eller när den ena skulle övergå i den andra, jfr Matthew Avery Sutton, *American Apocalypse: A History of Modern Evangelicalism* (Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2014); Göran Gunner, *När tiden tar slut: Motivförskjutningar i frikyrklig apokalyptisk tolkning av det judiska folket och staten Israel* (Stockholm: Teologiska högskolan, 1996).

⁴⁹ "Kring missionsförbundets generalkonferens", *BT* 7 (1927), 217.

⁵⁰ Jfr "De sjuttio årsveckorna", *BT* 3 (1927), 80.

⁵¹ Oscar Haglund, *Kristi tillkommelse och världsfulländningen* (Stockholm: Förlaget Filadelfia, 1927), 251–252.

ge namn åt rörelsens självbeteckning: fundamentalism. De såg sig själva som ”bibeltrogna” kristna och de samlades i motstånd mot vad de omväxlande betecknade som ”nyteologi”, ”modernism” och ”liberalism” – en gemensam fiende som fundamentalisterna ansåg stod för antikristliga försök att gifta samman kristen tro med samtidens villfarelser.⁵² Bland de mest centrala föreställningar som fundamentalisterna delade fanns idén om att den nuvarande tidsåldern stod inför ett annalkande och våldsamt slut.⁵³

Oscar Haglund blev en av fundamentalismens mest betydelsefulla förespråkare i Sverige. Genom hans arbete försågs väckelsekristna i hela landet med den växande rörelsens bibeltolkningar och omvärldsanalys. Likt de amerikanska fundamentalisterna fanns bland de väckelsekristna rösterna i Sverige också en stark oro för ”nyteologi”⁵⁴ och det var just med udden mot denna fiende som Filadelfiaförsamlingen lät den nya publikationen *Biblisk Tidskrift* utkomma med sitt första provnummer på hösten 1926.⁵⁵ I tidskriften noterade man på våren 1927 uttryckligen sin uppskattning för de amerikanska ”fundamentalisterna, d.v.s. de bibeltroende teologerna” och konstaterade att det ”vore gott, om det även i vårt land komme till en uppgörelse med nyteologien”.⁵⁶

Målet för ”nyteologien” var, menade tidskriftens redaktion i en osignerad text senare samma år, att ”rubba Bibelns auktoritet” och ”beröva Jesus Kristus Hans ställning som Försonare och Guds Son” genom ”anfall mot läran om Jesus övernaturliga födelse och Hans uppståndelse samt försoningen genom blodet”.⁵⁷ Redaktionen tillade därefter att det fanns fientliga krafter bakom hotet:

⁵² George M. Marsden, *Fundamentalism and American Culture* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 3–4, 124, 148.

⁵³ Sutton, *American Apocalypse*, 3.

⁵⁴ Se till exempel Fredrik Waldemar Lönnbeck, *En monografi över Facklan, tidskrift för kristlig tro och forskning 1901–1907* (Stockholm: Facklans expedition, 1907), 6; Lewi Pethrus, ”Baptismen, nyteologien och Spurgeon”, *EH* 14 (1925), 171.

⁵⁵ Haglund, ”Biblisk Tidskrift”.

⁵⁶ ”Fundamentalismen i Canada”, *BT* 2 (1927), 58.

⁵⁷ ”En typisk representant för nyteologien”, *BT* 12 (1927), 372.

Den judiska synagogan, som är moder till den liberala teologien inom kyrkan och fiendens äldste bundsförvant emot Kristus, ler skadeglatt åt det som nu sker.⁵⁸

Denna föreställning – att judar stod i förbund med djävulen, att de återkommande smidde ränker riktade mot de kristna, att de besatt en unik makt i världen – skulle bli ett allt starkare tema i den väckelsekristna tidskriftens idé om judarnas karaktär.

”ETT ROTLÖST, HATAT SLÄKTE”: BIBELN SOM FÖRKLARING TILL JUDARNAS KARAKTÄR

Svenska Alliansmissionen valde in Fritz Hägg (1884–1979) i styrelsen 1935. Omkring tio år senare blev han samfundets styrelseordförande och förblev det fram till 1963.⁵⁹ Hägg var även verksam som förlagschef för det frikyrkliga bokförlaget Halls och redaktör för den väckelsekristna veckotidningen *Svenska Posten*, vilka båda stod Svenska Alliansmissionen nära.⁶⁰ I *Bibliskt Månadshäfte* citerades återkommande ledartexter som Fritz Hägg infört i *Svenska Posten*. 1939 refererade redaktionen till en text av Hägg om en ”proklamation” där den sovjet-ryske ledaren ”för de gudlösas internationella förbund, juden Jaroslavsky” vänt ”sin knutna hand mot höjden” och deklarerat att religionen ”måste till fullo utrotas ur landet”. Judarna, konstaterade skribenten efter referatet av Hägg, stormar fram ”i sitt gamla hat till Gud och hans Krist, glömska av allt lidande deras gudlöshet och trots för med sig över hela deras stam!”⁶¹

⁵⁸ ”Typisk representant”, 372.

⁵⁹ Häggs framträdande roll i SAM beskrivs utförligt i Göran Åberg, *Sällskap – samfund: Studier i Svenska alliansmissionens historia fram till 1950-talets mitt* (Jönköping: SAM-förlaget, 1980), särskilt 196–197, 302.

⁶⁰ Även företagets verkställande direktör, Josef Hamrin (1871–1934), var engagerad i Svenska Alliansmissionen. Han ingick i styrelsen under närmare två decennier. Halls förlag utgav också Svenska Alliansmissionens ungdomsförbunds tidskrift *Juniorvännen*. Dagstidningen *Jönköpings-posten*, som drevs av samma företag, fungerade under en period som samfundets huvudorgan, se Göran Åberg, ”Hamrin, Josef”, i *Svenskt frikyrkolexikon*, redigerad av Jan-Åke Alvarsson (Stockholm: Atlantis, 2014), 178–179 (178).

Exemplet visar hur Bibeln brukades i tidskriften som tolkningsnyckel för judarnas plats i historien. Genom hänvisningar till bibliska berättelser framställdes judarna som bärare av ett uråldrigt hat mot Gud och Jesus, och att deras lidanden genom historien tolkades som ett resultat av denna "gudlöshet".

Uppskattningen var ömsesidig mellan Hägg och Haglund, redaktören för *Bibiskt Månadshäfte*. 1937 lät Fritz Hägg ge ut Oscar Haglunds bok *Framtidssyner och profetord*. Boken innehöll en utläggning kring "utom-bibliska profetior".⁶² Trots att bokens profetior inte nedtecknats i Bibeln sorterade Haglund ändå in dem under kategorin "bibeltrogna", med hänvisning till en bibelvers: "Era söner och döttrar skall profetera, era unga män skall se syner och era gamla män ha drömmar" (Apg 2:17).⁶³ I dialog med en sådan förutsägelse fastslog Haglund att "Antikrist skall med många av judarna sluta ett förbund".⁶⁴

Föreställningen om att den kommande Antikrist skulle dupera världens judar när han gjorde sig till härskare var Haglund inte ensam om. Snarare förekom den regelbundet hos de väckelsekristna teologer som intresserade sig för frågorna om den sista tiden. 1927 hade Svenska Alliansmissionens förlag gett ut den amerikanske fundamentalisten Philip Mauros bok *Människans tal*, översatt av Haglund, där författaren konstaterade att eftersom "judarna hade förkastat sin sanne Messias, skola de i hans ställe mottaga en bedragare. Därför tillägges denne bland annat beteckningen 'Antikrist'".⁶⁵ Liknande framställningar uttrycktes också i flera böcker och texter som gavs ut av Örebromissionen, Helgelseförbundet och Pingströrelsen.⁶⁶ Vissa gick längre än att Antikrist skulle vilseleda

⁶¹ "En knuten hand mot Gud", *BM* 9 (1939), 78.

⁶² Oscar Haglund, *Framtidssyner och profetord* (Jönköping: Halls, 1937), 7.

⁶³ I denna artikel används Bibel 2000.

⁶⁴ Haglund, *Framtidssyner*, 43. I sammanhanget kritiserar Haglund den som uttalat förutsägelsen, M. P. Baxter, eftersom han begått misstaget att fastslå "en fullständig och högst minutiös kronologisk tablå över ändens tid". Att fastslå exakta "tider och stunder" gick emot Bibelns lära, resonerade Haglund.

⁶⁵ Philipp Mauro, *Människans tal eller kulturens sammanbrott* (Jönköping: Svenska Alliansmissionens förlag, 1927), 16.

⁶⁶ Samuel Schor, *Judarna: Det eviga folket och dess kommande konung* (Örebro: Örebro Missions-

judarna. "Bibeln lär", föreslog C. A. Chader i sin populära bok *Guds plan genom tidsåldrarna*, att Antikrist "möjligen blir en judisk, avfällig, rysk kommunist".⁶⁷

I *Bibiskt Månadshäfte* blev denna tanke än mer utvecklad. Här meddelades läsarna att en judisk konspiration syftade till att underminera det kristna västerlandet som en förberedelse för Antikrist. I februari-numret 1932 införde redaktionen en uppskattande text om *Sions vises protokoll*, den antijudiska rasismens mest ökända skrift. "Boken publicerar viktiga dokument", konstaterade tidskriftens skribent, "vilka avslöja en del märkliga planer inom den judiska världen" som bland annat går ut på att främja "liberal teologi", "valutakriser", "ödeläggelse av familjelivet" och "pacificism". När detta "undermineringsarbete lyckats i högsta grad, då skola judarna tillsätta en konung [som] blir Bibelns Antikrist".⁶⁸ Därefter refererade skribenten till en text om *Sion vises protokoll* som skrivits av redaktör Fritz Hägg från Svenska Alliansmissionen. I denna hade Hägg kommenterat den föreställda judiska konspirationen:

I ljuset av de uppgifter ovan nämnda bok lämnar begriper man planen: Hela Europa skall ner i dyn, penningarna skola rulla ner i den judiska finansens fickor, varur de vända åter för att finansiera nya krig, oroligheter och misshälligheter för det arma släktet. Det är onekligen en intressant tid vi leva i – och hemsk! Säkerligen stunda svåra förföljelser för dem, som hålla sig till Kristus.⁶⁹

Idéerna om judisk makt och ekonomisk girighet hade uttryckts i tidskriften tidigare, även när den trycktes och gavs ut av Filadelfiaförsamlingen i Stockholm. Lewi Pethrus konstaterade i en text 1928 att egendoms-gemenskapen i den första församlingen var ett stort under:

förenings förlag, 1939), 86; O. Gudmundson, "Händelserna i Ryssland och deras betydelse i profetians ljus", *Trons Segrar* 1 (1924), 8; Thomas Ball Barratt, *Är Jesus återkomst förestående? Tusenårsriket och de yttersta tingen* (Stockholm: Filadelfia, 1938), 66–69.

⁶⁷ C. A. Chader, *Guds plan genom tidsåldrarna* (Stockholm: Harriers bokförlag, 1944), 141.

⁶⁸ "Ett hemskt program för världskriser", *BM* 2 (1932), 55–56.

⁶⁹ "Ett hemskt program", 56.

Tänk att det var judar! Det är ganska märkligt. Judar, som äro så kära i penningar – de blevo så härligt frälsta, att de kunde giva ut, vad de hade på sina banker, och lägga ned det för apostlarnas fötter.⁷⁰

I en osignerad ledartext året därpå blev judarnas föreställda kärlek till makt och pengar exemplifierat genom ”juden Marx’, den moderna materialismens revolutionär”, genom ”judemiljonärerna” som ”bakom kulisserna ha iscensatt och finansierat hela [första] världskriget”, genom ”bolsejvismen, som från början till slut är ett judiskt hämndföretag” och genom ”judarnas hart när obegränsade makt över världens största affärsföretag”. Judarna, tillstod redaktionen, har ”fått bliva ett gissel över en avfallen kristenhet”.⁷¹

De efterföljande åren återkom idéer om judisk konspiration genom hemliga sällskap i *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte*. ”Den farligaste av de hemliga sammanslutningarna är *B’ne B’rith-Orden*”, skrev redaktionen i september 1934,

[vars] politiska syften äro: upprättandet av en judestyrd världsrepublik, förintelse av alla kejsardömen och konungariket, utrotande av alla religioner med undantag för den judiska läran, förvärvande av världens rikedomar genom de judiska storbankirerna.⁷²

Aversionen mot judar i *Bibliskt Månadshäfte* underbyggdes på sådana sätt inte enbart med hänvisningar till Bibeln, utan också med andra typer av tänkta bevis. Men bibelhänvisningar stärkte genomgående denna typ av yttre bevis och Bibeln fungerade på detta sätt som auktoritativ bevisföring i argumentationen. I januari 1939 – två månader efter utbrottet av den våldsamma Novemberpogromen i Tyskland då judiska butiker plundrades, hundratals synagogor sattes i brand, judar misshandlades till döds på gatorna medan tiotusentals fördes till koncentrationsläger – infördes en ledartext i *Bibliskt Månadshäfte* om judarnas karaktär där Bibeln som helhet användes som argument för att förklara förföljelserna:

⁷⁰ Lewi Pethrus, ”Kristlig egendomsgemenskap”, *BT* 9 (1928), 313.

⁷¹ ”Israel”, *BT* 8 (1929), 72.

⁷² ”Kamp mot hemliga sällskap och återupplivad hedendom i Tyskland”, *BM* 9 (1933), 316. Organisationen som åsyftas är *B’nai B’rith*, som 1913 grundade Anti-Defamation League för att motverka antisemitism och 1923 startade den judiska studentorganisationen Hillel.

Gamla Testamentet är ingen "judebok", ty här prisas sannerligen inte judarna. Tvärtom förutsäges det, att de för sin halsstarrighets och ondskas skull skulle bli uppräckta från sitt land och skingrade utöver hela jorden och vara såsom ett rotlöst, hatat släkte i folkvärlden. Intill dess de ångrade sina onda vägar. Hittills ha vi inte försport något av en sådan nationell ånger, och därför skola judarnas lidanden förökas ännu mera.

I stället hade judarna, enligt tidskriftens redaktion, försökt tillskansa sig makt genom "penningen och handeln", genom "liberalismen och marxismen", genom "assimilation, d.v.s. genom uppgående i andra folk, i det att judarna lämnat sin egenart och sökt bli 'som de andra folken'". Vidare tillstod skribenten att judarna genom "pressen och internationell agitation" dragit "svåra lidanden" över sig själva och att deras kommande samröre med Antikrist skulle komma att "tillskynda sig lidanden, som de aldrig tidigare upplevat. Detta skall äntligen krossa detta Kristus-hat".⁷³

Även om tidskriften inte entydigt innehöll negativa uttalanden om judar så präglades samtliga av en essentialistisk idé om det judiska folkets natur. Texterna kunde exempelvis tala om "den evige, oförstörbare, oemotståndlige juden" eller påstå att "ingen ras i hela världen har ett så rent blod som den judiska, och intet folk är så stolt över sin härkomst som detta".⁷⁴ Det var dock inte enbart judar som antogs inneha essentiella, rasliga särdrag nedärvda genom generationerna. *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* torgförde också en skrifttrogen raslära.

"HAMS FÖRBANNELSE": BIBELN SOM GRUND TILL RASERNAS OJÄMLIKHET

Pingströrelsens ledarskikt, vilket huvudsakligen utgjordes av ledande personer inom Filadelfiaförsamlingen, engagerade sig beredvilligt i utgivningen av *Biblisk Tidskrift*. Bland skribenterna som bidrog med texter år

⁷³ "Judarna och den mosaiska lagen", *BM* 1 (1939), 27–28.

⁷⁴ D. M. Panton, "Juden först", *BT* 8 (1929), 255–256. Texten var en översättning från det engelska originalet, troligen ursprungligen publicerad i den brittiska evangelikala publikationen *The Dawn Magazine*.

1928 fanns förutom Lewi Pethrus även Sven Lidman, Nils Ramselius och Paul Ongman. Samma år införde redaktionen sin första text om en bibeltrogen raslära.

När vi betrakta en världskarta, finna vi särskilda delar av denna upptagna av en stor massa färgade folk, vilka vi äro vana att anse som stående på en låg kulturnivå. Det är hamiterna, över vilka förbannelsen är uttalad.⁷⁵

Skribenten utvecklade i texten idén om den ”hamitiska” förbannelsen, baserat på en berättelse i 1 Mos 9:20–25 som tilldrog sig efter syndaflodden. I bibeltexten finner Ham sin far Noa berusad och naken. När Noa vaknar och får veta att Ham berättat om nakenheten förbannar han Hams son Kanaan. Ur dessa få verser utvecklade tidiga kristna tänkare, under de första århundradena efter vår tideräkning, en lära där Ham ansågs vara urfader till jordens ”svarta” folkslag – och att dessa, på grund av Hams handlande, för all framtid blivit dömda av Gud till både sin hudton och till att vara förslavade.⁷⁶ Under medeltiden övertogs tolkningen av kristna i de västra delarna av Europa.⁷⁷ Tolkningen fick starkt fäste under koloniseringen av Nordamerika bland de kristna slavägare som handlade med människor som fraktats över Atlanten, huvudsakligen under 1800-talet.⁷⁸

I *Biblisk Tidskrift* återanvändes denna raslära.⁷⁹ Ättlingarna till Ham var enligt tidskriften utspridda över jordens varma områden, eftersom

⁷⁵ Bernhard Peters, ”De hamitiska folken i Bibelns ljus”, *BT* 10 (1928), 348.

⁷⁶ David M. Goldenberg, *Black and Slave: The Origins and History of the Curse of Ham* (Berlin: de Gruyter, 2017), 76–77. Se också George M. Fredrickson, *Racism: En historisk översikt* (Lund: Historiska media, 2003). Slavrollen förklarades också med de efterföljande två verserna i 1 Mos 9:26–27: ”Och han sade: Lovad vare Herren, Sems Gud! Kanaan skall vara deras slav. Må Gud låta Jafet växa och bo tillsammans med Sem. Kanaan skall vara deras slav.”

⁷⁷ Goldenberg, *Black and Slave*, 108–120.

⁷⁸ Goldenberg, *Black and Slave*, 146; jfr Magda Teter, *Christian Supremacy: Reckoning with the Roots of Antisemitism and Racism* (Princeton: Princeton University Press, 2023), 55–61.

⁷⁹ Det baserades i huvudsak på återpublicering av – och referenser till – den tyske predikanten Bernhard Peters texter. Peters verkade i Worms och gav ut sina skrifter på den lokala missionsbokhandeln. Hans bibelbaserade raslära publicerades i sin helhet av Svenska Alliansmissionens förlag 1928 i boken *Europas folk! Varifrån? Varthän?*. Boken översattes från tyskan av Oscar Haglund – som beskrev den som ”fullständigt enastående” – och den marknadsfördes också i Pingströrelsens organ, se Oscar Haglund, ”Litteratur”, *BT* 10 (1928), 367; ”Europas folk”, *EH* 46 (1928), 736.

namnet Ham antogs betyda "hetta eller det beta".⁸⁰ Denna förmodade etymologi användes för att förklara att avkomlingarna till Ham nu drevs av "köttets väsen" och "skamlöshet i sexuella ting". Enligt skribenten återfanns dessa hamitiska ättlingar i Afrika, Asien och bland andra "färgade folk". Såväl "etiopier" som Nordamerikanska ursprungsbefolkningar, samer och "egypterna" skulle räknas till hamiterna, menade skribenten. Förutom "sinnliga lidelser" kännetecknades dessa "degenererade" folkgrupper av avgudadyrkan och trolldom; de "äro utpräglade djävulstillbedjare". Men framför allt var dessa hamitiska folk präglade av sin efterblivenhet:

Vi igenkänna dem även därpå, att de icke äga någon förmåga att bilda stater och riken. Så har även här förbannelsen gått i uppfyllelse. Hams avkomlingar äro sina bröders trälar ... Talar man om kolonialpolitik, så förstå vi, att sådan politik möjliggöras blott av det faktum, att hamiterna på grund av förbannelsen äro gjorda till andras trälar.⁸¹

De omskrivna folkgrupperna saknade dock inte enbart politisk förmåga. Olika "hamitiska" folkslag beskrevs i varierande nedsättande termer: En grupp sades ha "samma hudfärg som negrerna, men deras hud saknar den vidriga lukten hos negrerna" medan en annan grupp skildrades som "en bastard mellan negrer och semiter". Andra hamitiska gruppers fränkoppling från civilisationens centrum menade skribenten hade lett till en gradvis förlust av mänskliga egenskaper. I takt med att de fjärmats från kulturella traditioner och andlig vägledning antogs de ha förfallit både moraliskt och kroppsligt; hamiterna befann sig i en rörelse mot "det djuriska", ickemänsklighet och "det rent bestialiska: hamiterna bliva kanibaler, människoätare".⁸²

Rasläran som presenterades i *Biblisk Tidskrift* och *Bibiskt Månadshäfte* gick ut på att "folktyperna" utgått i tre linjer från Noas söner.

⁸⁰ Idéerna om att Ham etymologiskt entydigt kan kopplas till "hetta" saknar stöd i forskningen; namnets ursprung och betydelse är fortfarande oklar och omtvistad, se David M. Goldenberg, *The Curse of Ham: Race and Slavery in Early Judaism, Christianity, and Islam* (Princeton: Princeton University Press, 2003), 144–149.

⁸¹ Peters, "De hamitiska folken", 349.

⁸² Peters "Hamitiska folken", 350.

Utöver Ham, som var de färgade folkens stamfader, var dessa Sem, som antogs vara judarnas stamfader, och Jafet, vars ättlingar utgjordes av jordens "härskarfolk". Gud hade "avsöndrat" dessa tre folktyper från varandra och "anvisat åt varje folk dess särskilda plats på jorden". På detta sätt skulle Sems ättlingar – judarna – fostras särskilt för att "bliva mottagliga för de uppenbarelser, som Han hade avsett åt dem" medan Hams avkomlingar skiljdes ut för att "de icke skulle draga in sina bröder i sin djuriska köttslighet".⁸³

Det var bland "härskarfolken", Jafets ättlingar, som "svenskarna" fanns, menade redaktionen.⁸⁴ Dessa härskarfolk, "Jafets barn", fanns alla "i Europa".⁸⁵ I en text publicerad på våren 1931 utvecklades den bibliska bakgrunden: Jafets son Gomer identifierades som "stamfader till hela den stora germanska folkfamiljen" eftersom "ordet 'german' kan härledas från Gomer".⁸⁶ Ättlingarna till Jafets son Magog var befolkningen i Ryssland, medan sönerna Jaha och Tira i sin tur var stamfäder till greker och romare. I enlighet med "välsignelsen" 1 Mos 9 hade dessa jafetiska folk "vunnit herravälde över jorden" och "anförtroths ledningen i världspolitiken och likaså i den kulturella utvecklingen".⁸⁷

Den kristna raslära som baserats på uttolkningar av bibeltexter i *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* stannade alltså inte vid övergri-

⁸³ Bernhard Peters, "Uppkomsten av de tre stora folktyperna ur Noas familj", *BT* 7 (1928), 236–237.

⁸⁴ "Frågelådan", *BM* 3 (1931), 86.

⁸⁵ "En historisk överblick vid tidsålderns tröskel", *BM* 1 (1938), 39.

⁸⁶ Bernhard Peters, "Härskarfolken", *BM* 3 (1931), 83.

⁸⁷ Peters, "Härskarfolken", 83. I tidskriften luftades emellertid också andra typer av rastänkande, som inte entydigt utgick från 1 Mos 9. Detta gällde exempelvis ett antal texter som handlade om den så kallade "gula faran" och den "gula rasen på anmarsch mot Europa". 1934 meddelades att den "mongoliska världen håller på att enas till ett stort maktblock under Japans hegemoni". I januari 1942 meddelade Haglund i tidskriften att Japan upprättat en plan som handlade om hur landet kunde nå världsherravälde. Denna plan, menade Haglund, hade slående likheter med "Zions äldstes protokoll", de internationella judeledarnas plan för erövring av världsmakten ... Japan, 'Österns uppgående sol', är ett oroväckande varsel för Västerlandet", se Oscar Haglund, "Den gula rasen på anmarsch mot Europa", *BM* 3 (1934), 65–67; idem, "Vad varsla händelserna i Öster?", *BM* 1 (1942), 1–3. Det råder konsensus bland historiska forskare att det omnämnda japanska dokumentet, den så kallade Tanaka-planen, var ett falsarium, se Hiroaki Kuromiya, *Stalin, Japan, and the Struggle for Supremacy over China, 1894–1945* (Abingdon: Routledge, 2022), 178–179.

pande beskrivningar av de mänskliga folktypernas särdrag. Bibeln användes för att beskriva en hierarki där Jafets ättlingar (européerna) framställdes som härskare, medan Sems (judarnas) och Hams (de "färgades") ättlingar sågs som underordnade. I takt med att dessa föreställningar fördjupades med hjälp av bibelläsning, fascinerades tidskriftens redaktör Oscar Haglund alltmer av nationalsocialisternas Tredje rike.

"POLITIK BEFATTAR VI OSS ICKE MED": BIBELN SOM STÖD FÖR NATIONALISMENS IDEAL

Helgelseförbundet kallades den väckelsekristna organisation som vuxit fram runt sammankomster på Torpområdet utanför Fjugesta i Närke. Redaktören för *Biblskt Månadshäfte*, Oscar Haglund, deltog regelbundet på den av Helgelseförbundet arrangerade Torpkonferensen. Haglund bidrog även med texter till förbundets tidskrift *Trons Segrar*. Helgelseförbundets läsare rekommenderades också i den egna tidskriften att läsa *Biblskt Månadshäfte*.⁸⁸ Under midsommarveckan 1936 talade Haglund i konferensladan inför de tillresta deltagarna om att de frälsta "hava ingenting att vänta av en världsförbättring ... varken av den sociala reformen, freden eller nykterheten". Det enda som kunde rädda människan var "budskapet om Jesus Kristus, utgiven för våra synders skull". Resonemanget avslutades med en förkortad parafras på Hes 33:7: "Om du icke varnar den ogudaktige, skall jag utkräva hans blod av din hand".⁸⁹

Haglund återkom vid upprepade tillfällen till idén om att han och tidskriften höll sig på avstånd från "politik". Året före hans framträdande på Torpkonferensen publicerade Helgelseförbundets tidskrift *Trons Segrar* en text av pingstvännen Haglund. Där varnade han för olika "mänskliga system", vilka enligt honom förgäves försökte "förvandla" världen till det bättre. Men, betonade han, "Skriften förmanar oss att hålla oss till Kristus och Hans försoning".⁹⁰ I texten exemplifierade han de politiska strävande-

⁸⁸ "Intressant och värdefullt", *Trons Segrar* 11 (1935), baksida.

⁸⁹ Jöns Sonesson, "Vi hava en stor överstepräst", *Trons Segrar* 19 (1936), 375.

⁹⁰ Oscar Haglund, "Det stora jubelåret", *Trons Segrar* 9 (1935), 162.

na efter världsförbättring med "socialism", "kommunism" och "pacifism". Dessa tre storheter fungerade återkommande som exempel på "politik" också i *Biblisk Månadshäfte*. I själva verket var det just dessa rörelser som var "politik", medan andra typer av krafter – som exempelvis de "nationella" eller "fosterländska" – *inte* var politiska i Haglunds ögon, utan snarare uttryck för Guds ordning.

I *Biblisk Tidskrift* hade denna bild tydliggjorts genom exemplet Italien redan 1929. Benito Mussolini, konstaterade redaktionen under rubriken "Från väktarens torn", var visserligen "den hänsynslöse nationalisten, som med sina brandfacklor troligen förr eller senare kommer tända en ny krigsbrand i folkvärlden" – men han arbetade ändå hårt genom sin kamp mot den "sedliga ödeläggelsen" för att "ungdomen icke skulle bli fördärvad".⁹¹ Sektionen "Från väktarens torn" anspelade på ett bibliskt motiv, där väktaren från sin utsiktspost framställdes som den som vakar, varnar och talar på Guds uppdrag.⁹² Det var inom ramen för ett sådant uppdrag som redaktionen bedömde samtiden. Om fascismen konstaterade redaktionen vidare:

Det fascistiska veckobladet "Il 420" ger i ett av de senaste numren en redogörelse för Mussolinis moraliska partiprogram, vilket i fråga om tydlighet icke lämnar något övrigt att önska. Det lyder: 1. Kamp mot bolsjevismen. 2. Undertryckande av frimurarna. 3. Moderskapsskydd. 4. Utrotande av den antireligiösa andan. 5. Religionsundervisning i skolorna. 6. Skydd för den kristna (d. v. s. katolska) kyrkan mot hennes "värsta fiender" (d. v. s. de romersk-katolska kyrkopolitikerna). 7. Utrotning av smutspressen. 8. Stängning av otuktsnästen. 9. Kamp mot svordomar och slagsmål.⁹³

Den italienska fascismen beskrevs således inte som "politik" utan snarare som ett arbete mot det sedliga fördärvet. När den nationalsocialistiska rörelsen i Tyskland tog allt större utrymme i den politiska debatten under

⁹¹ "Italien", *BT* 2 (1929), 73–74.

⁹² Motivet återfinns exempelvis i den Hesekieltext som Haglund refererade till på Torpkonferensen, Hes 33:1–10. Andra exempel på väktarmotivet är 2 Sam 18:24–27; 2 Kung 9:17–20; Jes 62:6; Hes 3:16.

⁹³ "Italien", 73–74.

1930-talets första år bedömdes även denna som något annat – och större och bättre – än politik. I *Bibliskt Månadshäfte* återgavs den teori som för eftervärlden blivit kallad dolkstötslegenden: att förrädare, judar och seg-rarnationer efter första världskriget lanserat ”den sataniska planen att pressa Tyskland [ekonomiskt] för att därigenom framkalla oroligheter och helst landets undergång”.⁹⁴ De positiva omdömena om Tyskland fortsatte efter Adolf Hitler tagit makten 1933. Redaktionen uppmanade läsarna att inte delta i ”hetsen mot Tyskland”:

Politik befattar *Bibliskt Månadshäfte* sig icke med, det veta våra läsare. Men vi kunna icke tåga inför alla de onda lögnhistorier, som sättas i om-lopp om [Tyskland], som söker rädda sig från sin dödsnöd genom att göra sig av med en rutten och gudlös demokrati och söka sig tillbaka till de gamla kraftkällorna: gudsfruktan, arbetsamhet och fosterlandskärlek.⁹⁵

Några år senare konstaterade redaktionen att Bibeln lärde att det ”mest effektiva sätt, varpå vi kunna göra något för vårt land” var att i linje med 1 Tim 2:1–2 ”anropa och tacka Gud för alla människor, för konungar och överhet”.⁹⁶ Detta bibelord, menade redaktionen, visade att ”fosterlandskärleken ... är den enda politik som kan leda till ett gott resultat”.⁹⁷ Därför borde riksdagen, föreslog Haglund sommaren 1940, ”utgöras av landets bästa och betrodda elit”.⁹⁸ Denna idé, där ”sakkunskapens” representeranter skulle utgöra den lagstiftande församlingen i stället för folkvalda, bar tydliga drag av den korporativistiska modell som var central i den samtida fascismen.⁹⁹ Enligt Haglund måste denna samhällsordning dessu-

⁹⁴ ”Ett hemskt program”, 56. Dolkstötslegendens ursprung förknippas vanligen med general Erich Ludendorff (1865–1937). Även till Ludendorffs teorier hänvisade redaktionen i tidskriften och konstaterade att det som nu stundar var ”Västerlandets och särskilt Tysklands undergång” och att Nationernas Förbund ”gjort sitt för att nedbryta Tyskland”, se ”Det ödesdigra året 1932”, *BM* 1 (1932), 2; ”Giv akt på år 1932!”, *BM* 6 (1932), 178.

⁹⁵ ”Hetsen mot Tyskland”, *BM* 6 (1933), 221.

⁹⁶ ”Frågelådan”, *BM* 5 (1939), 152.

⁹⁷ ”Frågelådan”, 152.

⁹⁸ Oscar Haglund, ”Partiernas väl eller vårt lands väl?”, *BM* 7 (1940), 93.

⁹⁹ De flesta fascistiska rörelser i Europa under mellankrigstiden propagerade för någon form av korporativism, även om undantag fanns, se Stanley G. Payne, *A History of Fascism: 1914–1945* (Madison: University of Wisconsin Press, 1995), 38–40.

tom vara förenad med en strikt nationalistisk grundsyn: ”Det borde bara finnas *ett* parti, det svenska, och bara *en* politik, den redbart fosterländska”.¹⁰⁰

Intresset för de fascistiska rörelser som satt vid makten i Europa blev allt tydligare i *Bibliskt Månadshäfte* under 1930-talet. Särskilt förstående var redaktionen till utvecklingen i ”Det nya Tyskland” som växte fram under Adolf Hitlers ledning. Omhuldandet tog sig också uttryck i boktips som publicerades i tidskriften, bland annat boken *Arier und Jude* av Bernhard Peters, som innehöll ”en intressant redogörelse för det national-socialistiska rikets ställning till judarna” och klargjorde att Hitlers antijudiska raspolitik hade stöd i de bibliska profetiorna om judarnas återvändande till Palestina.¹⁰¹ Andra samtida fascistiska rörelser beskrevs på liknande sätt i *Bibliskt Månadshäfte*:

Såväl nationalsocialismen som fascismen representerar den mäktiga diktatoranden, som ingriper och bringar ordning i demokratiens självsvåld och revolutionära kaos ... I Spanien råder ett blodigt kaos och i Frankrike ett oblodigt. Bägge länderna kräva och behöva en stark hand. Skola också de få en Duce eller en Führer?¹⁰²

Såväl de spanska falangisterna som de franska fascisterna och de båda diktaturerna i Italien och Tyskland framställdes därmed i positiva ordalag i den föregivet opolitiska tidskriften *Bibliskt Månadshäfte*. De svenska fascisterna ägnades däremot mindre uppmärksamhet. Men strax innan redaktör Haglund talade på Torpkonferensen 1936 tipsade redaktionen läsarna om den ”uppseendeväckande och klargörande” boken *Religionens*

¹⁰⁰ Haglund, ”Partiernas väl”, 93.

¹⁰¹ ”Litteratur”, *BM* 8 (1935), 268. I *Arier und Jude* hyllade författaren den nationalsocialistiska politiken och beskrev att ”folkets hjärtan” nu strömmade till den nya regeringen för att de ”befriat pressen från judiskt inflytande”. Han skrev också att ”hos de olika folken växer allt starkare känslan av mättnad på judar och en strävan att utsortera detta oönskade element. Inför dessa fakta får man inte blunda. Det finns ingen annan lösning på judefrågan än den bibliska” (min översättning), se Bernhard Peters, *Arier und Jude: Ein Beitrag zur Judenfrage und ihrer Lösung* (Worms: Verlag Missions-Buchhandlung, 1935), 65, 70. Med Palestina avsågs vid tiden det landområde som sträcker sig från Medelhavet via Jordanfloden och österut. Från 1500-talet till 1917 kontrollerades området av Osmanska riket, och därefter av Storbritannien under Palestinamandatet.

¹⁰² Johannes de Heer, ”Berlin – Wien – Rom”, *BM* 6 (1938), 178.

röda fiender – en pamflett utgiven av det svenska nationalsocialistiska Svea Rikes förlag.¹⁰³ Syftet med boken klargjordes i förlagets korta förord:

Att få religiöst kännande svenskar att inse den oerhörda fara, som hotar kristenheten från den internationella judendomen och dess vitförgrenade organisationer, är syftemålet med tryckandet och spridandet av föreliggande sakligt upplysande folkskrift.¹⁰⁴

Fascinationen för nationalsocialism och fascism i *Bibliskt Månadshäfte* antog även organisatoriska uttryck. Under det tidiga 1940-talet gick Haglund med i Svensk Opposition (SO) och därefter i Riksföreningen Sverige-Tyskland (RST).¹⁰⁵ Organisationerna hade olika medel och fokus, men de samverkade och många medlemmar var dubbelanslutna. SO, som leddes av den namnkunnige fascisten Per Engdahl (1909–1994), positionerade sig som motståndare till vad de benämnde som bolsjevism. Organisationen knöt denna kamp till en världsbild där kommunismen sågs som uttryck för en judisk världskonspiration. I sina internationella kontakter uttryckte ledande företrädare stöd för likasinnade rörelser i Europa, exempelvis det nationalsocialistiska partiet Nasjonal Samling som innehade regeringsmakten under den tyska ockupationen av Norge.¹⁰⁶ Initiativet till SO hade tagits av RST:s ordförande, där Oscar Haglund blev medlem 1942.¹⁰⁷ RST verkade för att sprida en positiv bild av det nationalsocialistiska Tyskland i Sverige. Genom sin tidskrift uttryckte de konsekvent stöd för Adolf Hitler och förmedlade en starkt antisemitisk världsbild. Organisationen – som förblev lojal mot Tyskland under hela kriget, även när krigslyckan vände – samlade flera av den svenska fascismen och nationalsocialismens mest tongivande gestalter.¹⁰⁸

¹⁰³ "Litteratur", *BM* 3 (1936), 86.

¹⁰⁴ *Religionen röda fiender* (Stockholm: Svea Rikes förlag, 1935), 4.

¹⁰⁵ *RST-medlemmar 1942* (Hugo Odebergs arkiv II: 50, RST, medlemsmatrikel; Lund: Lunds universitetsbibliotek); Tobias Hübinette, *Den svenska nationalsocialismen: Medlemmar och sympatisörer 1931–1945* (Stockholm: Carlsson, 2002), 220.

¹⁰⁶ Se Lundström och Poletti Lundström, "Lewi Pethrus".

¹⁰⁷ Mikael Rahm, *Från nationell folkgemenskap till europeisk kulturgemenskap: En ideologianalytisk studie av Per Engdahl 1930–1968* (Umeå: Umeå universitet, 2025), 60–61.

¹⁰⁸ RST, "Upprop för bildandet av en Riksförening Sverige-Tyskland", *Sverige-Tyskland: Organ för riksföreningen med samma namn* 1 April 1938 (1938).

Oscar Haglund, som under det tidiga 1940-talet arbetade på sin licentiatavhandling i Lund, kom troligen i kontakt med ledarskiktet till de båda nationalsocialistiskt orienterade organisationerna där. Han blev personlig vän med teologiprofessor Hugo Odeberg (1898–1973), som var ordförande för Riksföreningen Sverige-Tyskland under 1940-talet.¹⁰⁹ Odeberg hade tidigt ställning för Hitlers ingripanden mot oppositionella röster inom den tyska kyrkan,¹¹⁰ var styrelseledamot för Institutet för forskning om och eliminering av judiskt inflytande i tyskt kyrkoliv,¹¹¹ och utvecklade personlig kontakt med den nationalsocialistiska regimens representanter.¹¹² När Expressen rapporterade om Odeberg 1945 beskrevs han som "nazistprofessorn" och "Hitlerrikets kanske ivrigaste anhängare inom den svenska universitetsvärlden".¹¹³

Även Haglund beskrevs som "nazist" och "antisemit" i svensk press på grund av sina texter i *Bibliskt Månadshäfte*.¹¹⁴ Själv avfärdade han beteckningarna som "vileledande påståenden" som "cirkulera i den kommunistiska och socialdemokratiska pressen":

Huru mycket "nazist" och "antisemit" jag är, kan lätt konstateras av *Bibliskt Månadshäfte*. Jag är kristen rätt och slätt och har intet uppdrag som samhällsreformator eller politiker.¹¹⁵

"Det ljuges och agiteras oerhört, i synnerhet sedan år 1933", konstaterade Haglund i *Göteborgs Stifts-Tidning* några månader senare i en text där han

¹⁰⁹ Sverker Oredsson, *Lunds universitet under andra världskriget: Motsättningar, debatter och hjälpsinsatser* (Lund: Lunds universitet, 1996), 115.

¹¹⁰ Lars Gunnarsson, *Kyrkan, nazismen och demokratin: Åsiktsbildning kring svensk kyrklighet 1919–1945* (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1995), 17.

¹¹¹ Håkan Bengtsson, "Fariséer mellan svensk protestantism och Tredje riket: En bakgrundsteckning till Hugo Odebergs 'Farisäism och kristendom'", *STK* 82/3 (2006), 97–109 (99).

¹¹² "Gutachten Odebergs über andere Personen", *Deutsches Reich – Auslandsvertretungen: Gesandtschaft Stockholm* (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts; RAV 250:2430; 22/6 och 1/7 1942); "Deutsches Konsulat Malmö", *Deutsches Reich – Auslandsvertretungen: Gesandtschaft Stockholm* (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts; RAV 250:2430; 24/12 1942).

¹¹³ "Har nazistprofessorn blivit pingstvän?", *Expressen* 20/1 (1945).

¹¹⁴ Spiritus Asper, "Nazisten Haglund går på alltjämnt", *Arbetaren* 29/1 (1943); "Bibliskt Månadshäfte", *Trots allt!* 46 (1943), 7; K. K-n, "Syndikalistskräck vid Sundsvalls Högre Allmänna Läroverk", *Arbetaren* 2/5 (1944).

¹¹⁵ Oscar Haglund, "Som ett belägg", *BM* 2 (1943), 60.

klandrade den svenska pressens kritiska bevakning av utvecklingen i Tredje Riket.¹¹⁶ Under flera år var Haglund skribent i *Göteborgs Stifts-Tidning*, vars redaktion stod nära ledarskiktet för det schartauanska Kyrkliga Folkpartiet och som vidhöll en mycket positiv inställning till det nationalsocialistiska Tyskland.¹¹⁷ I tidningen publicerades regelbundet Adolf Hitlers tal i sin helhet, ibland sida vid sida med annonser för *Bibliskt Månads-häfte*.¹¹⁸

Haglund hade också tagit ställning för Tyskland – återkommande med iver – i sin egen publikation ända sedan Hitlers makttillträde tio år tidigare.¹¹⁹ 1941 utgav Haglund en skrift där han tipsade läsarna om *Världsfaran*, en bok som författats av en väckelsekristen nationalsocialist som stod under övervakning av den polisiära säkerhetstjänsten.¹²⁰ *Världsfaran* var ”ovanligt instruktiv och klarläggande”,¹²¹ meddelade Haglund om boken där man kunde läsa att hakkorset borde ”adopterats av alla kristna länder nu till tecken på kristenhetens kommande seger över judendomen, Antikrist”.¹²²

Att Haglund rekommenderade sina läsare att ta del av denna typ av utläggningar gick också i linje med hans eget politiska engagemang i na-

¹¹⁶ Oscar Haglund, ”Ur ett brev från Tyskland”, *Göteborgs Stifts-Tidning* 3 (1943), 4.

¹¹⁷ Gunnar Freyholtz, ”Kristendomsfiender: Sekularisering, antisemitism och politisk mobilisering i Göteborgs stift 1907–1945” (Uppsala universitet: Masteruppsats, 2023).

¹¹⁸ ”Hitler talade”, *Göteborgs Stifts-Tidning* 4 (1940); ”Ett nytt Hitlertal”, *Göteborgs Stifts-Tidning* 9 (1940); ”Ur Hitlers nyårstal”, *Göteborgs Stifts-Tidning* 1 (1943). I tidningen marknadsfördes också Adolf Hitlers bok *Min kamp*, se ”Ett nytt tal av Hitler”, *Göteborgs Stifts-Tidning* 50 (1940). Paginering saknas i flera årgångar av tidskriften.

¹¹⁹ Exempelvis skrev Haglund att Tyskland ”genomgått en påtaglig förbättring genom nazistpartiets glänsande seger på bekostnad av kommunister och socialdemokrater” strax efter Hitlers makttillträde 1933, se Oscar Haglund, ”En blick på det politiska läget”, *BM* 4 (1933), 135. Två år senare skrev Haglund, ”På sommarfärd i Tyskland”, *BM* 11 (1935), 366, att ”kristligt församlingsliv under Hitlers regim” i Tyskland nu ”verkade mycket kraftigare, än för tio år sedan”. 1939 skrev Haglund om att ha fått ”oförgätliga och ljusa minnen” genom att uppleva ”sann gudsfruktan” i Hitlers Tyskland, se Oscar Haglund, ”En ny färd till Tyskland”, *BM* 2 (1939), 61.

¹²⁰ *Personakt 6054 Bonde*, Gunnar Martin, Säkerhetspolisen (SÄPO) med föregångare, Riksarkivet, Täby.

¹²¹ Oscar Haglund, *Krigets problem i Bibelns och historiens ljus* (Malmö: Bibliska förlaget, 1940), 198. Pingstmissionären Tage Ståhlberg, ”Två aktuella böcker”, *EH* 23 (1942), 485, hyllade Haglunds bok i Pingströrelsens organ och skrev i sin recension att den ”rekommenderas varmt”.

¹²² Mart, *Världsfaran*, 45–46.

tionalsocialistiskt orienterade föreningar. Hans entusiasm för Tredje Riket bidrog till den bibeltrogna tolkningen av Förintelsen som en gudomlig plan.

"GUDS TUKTORIS": BIBELN SOM KONTEXT TILL FÖRINTELSENS NÖDVÄNDIGHET

Örebromissionens förlag gav ut boken *Judarna: Det eviga folket och dess kommande konung* i samband med utbrottet av andra världskriget. Boken var översatt av Oscar Haglund och författad av den anglikanska prästen Samuel Schor (1859–1933), vars föräldrar var judar som konverterat till kristendomen under mitten av artonhundratalet.¹²³ Likt flera andra väckelsekristna tänkare som intresserade sig för den yttersta tiden var Schor en dispensationalist som tolkade samtidens händelser som uppfyllelser av bibliska profetior. Han uppehöll sig i sina texter kring den framväxande sionistiska rörelsen och deltog själv vid två av de internationella sionistkongresserna.¹²⁴ I boken *Judarna* skrev Schor att Ryssland försökte "utplåna judarna, även dem som av fruktan bekänna sig till bolsjevismen".¹²⁵ Översättaren, Oscar Haglund, lade till en fotnot där han förtydligade att det enligt honom dock var just judar som låg bakom bolsjevismen:

Det må ihågkommas, att det är avfälliga assimilantjudar, som givit upphov till bolsjevismen och den bolsjevikiska revolutionen. Dessa judar i Ryssland och i andra länder äro de redliga och gudfruktiga judarnas, liksom den övriga mänsklighetens, farligaste fiender.¹²⁶

I en notis om boken i *Bibliskt Månadshäfte* konstaterade redaktionen att Schor erbjöd ett "Bibelhistoriskt fågelperspektiv" om judarnas historia. De hade alltid varit "förtryckta och utplundrade" och skulle nu slutligen

¹²³ Yoelit Migron, "Samuel Schor, the Man and His Time", *Mishkan: A Forum on the Gospel and the Jewish People* 37 (2002), 5–21 (6).

¹²⁴ Migron, "Samuel Schor", 12, 18.

¹²⁵ Schor, *Judarna*, 85.

¹²⁶ Oscar Haglund i Schor, *Judarna*, 85.

”återuppstå som nation”.¹²⁷ Det var med denna syn som sionismen – den politiska rörelse bland europeiska judar som från slutet av 1800-talet och framåt verkade för en judisk nationalstat i Palestina – bedömdes i såväl *Biblskt Månadshäfte* som en lång rad andra väckelsekristna publikationer.¹²⁸ Att judarna skulle upprätta en nationalstat i Palestina var en nyckelpunkt i Guds plan för den sista tiden. För Haglund och de andra skribenterna i *Biblsk Tidskrift* och *Biblskt Månadshäfte* hade Gud också bestämt *hur* judarnas tänkta återvandring skulle ske:

Nazismens judefientlighet är någonting att särskilt lägga märke till. Det är i Skriften förutsagt, att många jägare skola jaga Israels barn ”ned från alla berg och alla höjder och ut ur stenklyftorna” (Jer 16:16). Det är antisemitismen, som inspirerar dessa ”jägare”, liksom sionismens lockande bete har fått många judar att återvända till Palestina. Här ha vi ”de många fiskare”, som Herren nämner i samma vers. Gud låter ett sådant judefientligt parti uppstå, och det säges, att judarna gripas av stor oro och lämnar landet. Gud sällar folken i sitt säll. Judarna skola dit, där de ha sin rätta plats. Även häri se vi Guds väldiga verk. Vem kan hindra Honom?¹²⁹

Med utgångspunkt i Jer 16:16 tolkades både den politiska sionismen och den framväxande nationalsocialismen som verktyg i Guds hand för att föra det judiska folket till Palestina. ”Deras tid i Europa torde lida mot slutet”, konstaterade Haglund i augusti 1940.¹³⁰ Motivet var genomgående i *Biblskt Månadshäfte* under 1930- och 1940-talet. Det sattes också återkommande i samband med den negativa karakteriseringen av judar som konspirerande, mäktiga och kristendomsfientliga. Gud skulle på detta sätt lösa ”judefrågan” för de kristna européerna. Det ligger i Guds plan, menade Haglund 1943, ”att det judiska folket icke skall gå upp i de andra folkraserna och därmed gå under, utan det skall samlas

¹²⁷ ”Två märkliga böcker”, *BM* 11 (1939), 351.

¹²⁸ Jfr Ball Barratt, *Jesus*; Chader, *Guds plan*; Arvid Wickström, *Judafolket och profetierna i ljuset av historiska och nutida händelser* (Stockholm: Harriers bokförlag, 1935); Folke Thorell, ”Judar som jag mött”, *Evangelisten* (1940), 25–35.

¹²⁹ Oscar Haglund, ”En blick på det politiska läget”, *BM* (1933), 136.

¹³⁰ Oscar Haglund, ”Förunderliga tidshändelser”, *BM* 8 (1940), 250.

som ett självständigt folk i en kvarleva".¹³¹ Det var utifrån denna idé som Haglund, i den bok som utgavs av Örebromissionen, framställde "assimilantjudar" som "mänsklighetens farligaste fiende".¹³² Senare samma år konstaterade Haglund att "internationalism och rasblandning" stod i strid med "Guds ordning" eftersom Gud "skapat både de olika språken och de olika folken att vara inom sina bestämda gränser".¹³³

I takt med att judarnas situation i Tyskland och på andra håll i Europa förvärrades skärptes retoriken i *Bibliskt Månadshäfte*. Allt som skedde underströk hela tiden det som profetian förutsagt. Samma månad som Novemberpogromen startade i Tyskland konstaterade Haglund att "Israels nöd är bitter redan nu, och kommer växa mer och mer. Bakom denna nöd står Israels Gud".¹³⁴

Haglund var inte ensam om sina föreställningar. 1940 återpublicerade den ekumeniska föreningen Israels Vänner en text av Haglund på temat i sin tidskrift. "Antisemitismen är icke judenhetens svåraste fara", konstaterade Haglund i missionstidningen *Israels Vän*. I stället var faran "judarnas strävan att gå upp i de folk, bland vilka de bo som gäster".¹³⁵ Judarna måste på ett eller annat sätt föras till Palestina.

Theodor Hertzl och zionisterna äro "fiskarna", Adolf Hitler och antisemiterna äro "jägarna". Och denna jakt skall fortsätta, tills judarna i hela världen ha förstått, vad Gud vill med dem: att de skola övergiva assimilationens väg, att de må vara ett folk, det eviga folket, som är oupplösligt förbundet med Palestinas land.¹³⁶

Idén om att Palestina skulle tillhöra det judiska folket sammanföll därmed med en bedömning om att Hitler var sänd av Gud som en jägare för att driva judarna dit. I texten, som publicerades både av Israels Vänner och i

¹³¹ Oscar Haglund, "Hitler och judarna", *Göteborgs Stifts-Tidning* 30 (1943).

¹³² Idén uttrycktes också i litteratur som gavs ut av Filadelfiaförlaget, exempelvis Eric Lindblom, *Judarna: Ett mänsklighetens problemfolk* (Stockholm: Filadelfia, 1944).

¹³³ Oscar Haglund, "Litteratur", *Göteborgs Stifts-Tidning* 46 (1943).

¹³⁴ Oscar Haglund, "Födslovändornas land och folk", *BM* 11 (1938), 338.

¹³⁵ Oscar Haglund, "Guds tuktoris", *Israels Vän* 1 (1940), 8. Artikelnen var en återpublicering av en artikel i *BM* 1 (1940).

¹³⁶ Haglund, "Guds tuktoris", 9.

Biblskt Månadshäfte hänvisade Haglund till ”tänkande israeliter” och ”judekristna” som insett att judar inte borde delta i en allmänt rådande ”förbittring mot Hitler”.¹³⁷ Haglund lät en sådan ”tänkande israelit”, som genom mission kommit ”till tro på Kristus”, lägga ut texten om judarnas uppgift. I ett citat uppmanades judarna att ”ur Guds stränga men rättfärdiga hand mottaga Hitler, tuktoriset och ’jägaren’” och därmed bekänna sin ”skuld”.¹³⁸

Under våren 1944 deporterades över 400 000 ungerska judar till Auschwitz-Birkenau. Där fördes det stora flertalet av de nyanlända – män, kvinnor och barn – omedelbart till gaskamrarna för att avrättas.¹³⁹ ”De systematiska massmorden på judar fortsätta i oförminskad styrka för varje timme”, meddelade Förenta Staternas president Franklin D. Roosevelt under en presskonferens i mars det året. De stora svenska tidningarna tryckte och spred hans uttalande.¹⁴⁰ Trots att de tyska nationalsocialisternas Förintelsemaskineri blivit allmänt känt i omvärlden – och därmed också blivit känd bland de väckelsekristna i Sverige – vek inte *Biblskt Månadshäfte* från sin linje.

I stället stod redaktion fast vid sin bedömning av judarna som ”hårda och hänsynslösa”. Judarna hade frambringat ”de främsta socialisterna, bolsjevikerna och på ett bräde hundratals rådskommissionärer och anarkister, de främsta ockrarna på andras nöd, utpressare och vita slavhandlare”.¹⁴¹ Den pågående Förintelsen var därmed förståelig, tillstod skribenten i *Biblskt Månadshäfte*, även om antisemitismen nu hade ”visat sig vara ett tveeggat svärd, som vanligen mest skadat dem, som svängde det”.¹⁴² Gud tuktade Israels folk och Guds spöknippe var den antisemitiska rörelsen. Därmed blev Bibeln ett raster för att både förstå och

¹³⁷ Haglund, ”Guds tuktoris”, 8.

¹³⁸ Haglund, ”Guds tuktoris”, 10.

¹³⁹ Saul Friedländer, *The Years of Extermination: Nazi Germany and the Jews, 1939–1945* (London: HarperCollins, 2007), 618–619.

¹⁴⁰ Jfr TT fr. Reuter, ”Roosevelt varnar för pogromer i Ungern”, *Aftonbladet* 25/3 (1944); ”Kraftig Rooseveltvarning mot pogromer på Balkan”, *Dagens Nyheter* 26/3 (1944).

¹⁴¹ Arnold Schalin, ”Krist och antikrist”, *BM* 6 (1944), 170.

¹⁴² Schalin, ”Krist och antikrist”, 171.

motivera den pågående Förintelsen som en del av Guds handlande med världen. I *Biblskt Månadshäfte* höll man fast vid vad man såg som en opolitisk linje: den triumferande segern över judarnas ondska skulle ledas av Kristus:

Så underbart är det, att vi icke ens kunna framgångsrikt bekämpa det onda Israels onda inflytande utan juden Kristus. Om världen vänder Frälsaren ryggen, står den maktlös gentemot den avfallna judendomens onda inflytande och Antikrist. Men om vi av hjärtat göra Kristus till konung, skall han välsigna oss, så att vår nationella egenart bevaras, helgas och kommer till sin rätt.¹⁴³

POSTLUDIUM: BIBELBRUKETS EFTERKLANG

Biblsk Tidskrift och *Biblskt Månadshäfte* befann sig mitt i den pingstorienterade delen av väckelserörelsen. Bland skribenterna i tidskriften fanns, förutom den tongivande redaktören Oscar Haglund, framträdande personer inom såväl Svenska Alliansmissionen som Örebromissionen, Helgelseförbundet och Pingströrelsen. I nationalsocialismens tidevarv producerade tidskriften entusiastiska texter om utvecklingen i Tyskland. Läsarna meddelades att judeförföljelser och själva Förintelsen var en del i Guds stora plan.

Efter ett besök på Pingströrelsens årliga Kölingaredsvecka sommaren 1944 blev redaktören Oscar Haglund allvarligt matförgiftad. Han meddelade läsarna att han därför inte skulle orka ta sig till Torpkonferensen som planerat.¹⁴⁴ I nästföljande nummer infördes en text till minne av redaktören; Oscar Haglund hade avlidit – endast 56 år gammal. Minnesrunan författades av Hugo Odeberg, då ordförande för Riksföreningen Sverige-Tyskland. Den nationalsocialistiska teologen konstaterade att vännen Oscar Haglund under sitt liv energiskt ”kämpat för de bibliska sanningarna”.¹⁴⁵

¹⁴³ Schalin, ”Krist”, 171–172.

¹⁴⁴ Oscar Haglund, ”Förseningen av detta nummer”, *BM* 7 (1944), 224.

¹⁴⁵ Hugo Odeberg, ”Oscar Haglund in memoriam”, *BM* 8 (1944), 227.

I Pingströrelsens *Evangelii Härold* mindes man Haglund som en "stridsman" som nedlagt stor möda på att göra *Biblskt Månadshäfte* till "den solida och konsekventa bibeltrons speciella kamporgan".¹⁴⁶ Efter Haglunds död åtog sig Filadelfiaförsamlingens pastor och Pingströrelsens ledare Lewi Pethrus ansvaret för att – som han själv uttryckte det – låta tidskriften "få leva och fullfölja den mission och det mål, den haft under broder Haglunds ledning".¹⁴⁷ Några månader senare uppgick den i tidskriften *Den Kristne*, där sammanslagningen markerades genom att den tillfogades undertiteln *Biblskt Månadshäfte*.

Oscar Haglund var under åren 1926 till 1944 en av de mest frispråkiga skribenterna i den svenska väckelserörelsen vad gällde att ge uttryck åt antijudisk rasism, en bibliskt förankrad raslära och engagemang för Hitlers Tyskland. Men han mötte inte något öppet motstånd i de sammanhang han rörde sig. Tvärtom trycktes och spreds hans texter av organ och förlag tillhörande Pingströrelsen, Helgelseförbundet, Örebromissionen, Svenska Alliansmissionen, Israels Vänner och Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Efter Haglunds död levde hans teologiska arv vidare.¹⁴⁸ Förutom att *Den Kristne* och Filadelfiaförlaget fortsatte att anlita Hugo Odeberg som skribent återkom också bibeltolkningar som Haglund stått för. Idén om den hamitiska förbannelsen och den påföljande rasläran upprepades exempelvis i *Den Kristne* 1950 och i *Evangelii Härold* 1960.¹⁴⁹ Motivet med "jägare" och "fiskare" som tolkningsnycklar för förföljelse av judar förblev en konstant under lång tid och fanns också med i den sista utgåvan av *Den Kristne* – två decennier efter att Förintelsen stoppats.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Sture Olsson, "En bibeltrons förkämpe har fallit", *EH* 30 (1944), 706.

¹⁴⁷ Brev från Lewi Pethrus till Bera Haglund 1/9 1944 (Lewi Pethrus arkiv E 1 A:58, Korrespondens, huvudserie; Riksarkivet, Arninge).

¹⁴⁸ *Biblskt Månadshäfte* och Oscar Haglund förblev en central referens i dispensationalistisk litteratur flera decennier efter hans död, jfr Folke Thorell, *Daniels profetior och vår tid* (Örebro: Folke Thorells förlag, 1979), 269. Ända in på 2010-talet förekom nypubliceringar av Haglunds texter i väckelsekristna sammanhang, jfr "Himmelrikets hemligheter, eller de sju liknelserna i Matteus 13", *Midnattsropet* 17/2 (2011; online: <https://midnattsropet.se/2011/02/17/himmelrikets-hemligheter-eller-de-sju-3/>).

¹⁴⁹ Axel Blomqvist, "Två släkter - Hams och Sems söner", *Den Kristne* 9 (1950), 284; H. G., "Guds eviga rådslut", *EH* 28 (1960), 8.

¹⁵⁰ Axel Burman, "Bibelns förste missionär och världsstaten Nineve", *Den Kristne* 12 (1965), 264.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Oscar Haglund var en tidig och inflytelserik förespråkare för dispensationalism. I tidigare forskning har Haglunds texter i detta avseende betecknats som representativa för Pingströrelsens huvudfärd.¹⁵¹ I kyrkohistorisk forskning har Haglunds idéer dessutom beskrivits som ”radikalt apolitiska” – och därmed som typiska för den tidiga Pingströrelsen.¹⁵² Enligt Carl-Erik Sahlberg förblev Haglund hela tiden ”otvivelaktigt” apolitisk,¹⁵³ medan Lewi Pethrus under 1930-talet tog steg i riktning mot ett ökat ”samhällsmedvetande”.¹⁵⁴ Den genomgång av *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* som presenterats i denna artikel visar att Sahlbergs tolkning inte stämmer. Förutom de analyserade texterna vittnar också Haglunds medlemskap i fascistiska och nationalsocialistiska organisationer under 1930- och 1940-talen om att denna ”stridsman” för ”bibeltrons speciella kamporgan” var långt ifrån apolitisk.

Sahlberg har också argumenterat för att fokuset på den så kallade judefrågan inom den tidiga Pingströrelsen inte berodde på ett engagemang för politiska frågor – utan på dess ”apokalyptiska intresse för att med Bibeln i hand ur egendomsfolkets öden utläsa tiden för Jesus återkomst”.¹⁵⁵ Idéerna om vikten av judarnas omflyttning till Palestina har i efterföljande studier, i relation till detta, beskrivits som en ”sympatisk inställning till det judiska folket”.¹⁵⁶

Denna studie visar dock att judar i *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* återkommande tillskrevs en lång rad negativa karaktärsdrag. De framställdes som rotlösa och obstinata, drivna av gudlöshet och kristusfientlighet. Judarna skildrades som maktlystna och sammansvurna i en

¹⁵¹ Nils-Olov Nilsson, *The Swedish Pentecostal Movement 1913–2000: The Tension Between Radical Congregationalism, Restorationism, and Denominationalism* (Stockholm: IPS, 2024), 77–78.

¹⁵² Carl-Sahlberg, *Pingströrelsen*, 66.

¹⁵³ Sahlberg, *Pingströrelsen*, 119.

¹⁵⁴ Sahlberg, *Pingströrelsen*, 68.

¹⁵⁵ Sahlberg, *Pingströrelsen*, 67.

¹⁵⁶ Nilsson, *Swedish Pentecostal Movement*, 80.

hemlig världskonspiration riktad mot det kristna västerlandet; judarna påstods ligga bakom den kristna moralens förfall och uppkomsten av en urvattnad, liberal teologi som förstörde kyrkorna inifrån. De anklagades för penninghunger och för att ha tillskansat sig kontroll över banker och storföretag. Därtill utmålades de som drivande kraft bakom en hotande materialistisk världsbolsjevism. Slutligen förutsattes de i den yttersta tiden ingå ett förbund med Antikrist.

Den väckelsekristna tidskriftens antijudiska stereotyper – som ständigt förmedlades under Haglunds redaktörskap – präglades av idéer hämtade från samtidens nationalsocialistiska, fascistiska och antisemitiska publikationer. De ekade också av en månghundraårig kristen antijudaism. Men resonemangen bottnade hela tiden i en fundamentalistiskt färgad utläggning av olika bibeltexter – inte sällan med eskatologiska föreställningar som tolkningsnycklar och med det uttalade målet att vara en "bibeltrogen" motkraft till "liberal teologi". Bibelbruket gav teologisk auktoritet åt det politiska engagemanget.

Utgångspunkten var att varje ord i Bibeln var gudomligt inspirerat. Föreställningen om verbalinspiration lade inte enbart grunden för långtgående tolkningar om tidens slut. Den öppnade också för att ett namn som Ham kunde tolkas som bärare av eviga sanningar om människans indelning i raser med skilda karaktärsdrag, geografisk hemvist och rangordning. Föreställningen om verbalinspiration skapade förutsättningar för att samtida händelser kunde tolkas som uppfyllelser av bibliska profetior, exempelvis att Hitler hade ett gudomligt uppdrag att "jaga" judar ut ur Tyskland mot Palestina. Den fundamentalistiska synen på Bibeln som Guds verbalinspirerade ord gjorde det möjligt för en väckelsekristen författare att framställa hakkorset som "vår vackraste och näst Kristi kors renaste religionssymbol".¹⁵⁷

Oscar Haglund vidhöll att han inte var antisemit, inte nazist, inte politisk. I förgrunden låg hela tiden hans bibelbruk; Haglund menade att det var Bibelns ord som ledde honom till sina bedömningar om samtiden.

¹⁵⁷ Mart, *Världsfaran*, 45.

Klart är att Haglund på alla punkter delade föreställningarna om judar med den antisemitiska rörelsen och att han betraktade behandlingen av judar i Förintelsen som en del av Guds plan. I tidskriften bedömdes den politiska utvecklingen i Italien och Tyskland, under de fascistiska och nationalsocialistiska regimerna, som utslag av fosterlandskärlek, gudsfruktan och en återkomst av moraliska värden. Bedömningen var grundad i det bibliska motivet om att vara en "väktare"; fascisterna sågs som trons försvarare mot den ruttna demokratin, den hotande socialismen, den judiska ateismen.

Oscar Haglund hade under sin tid som författare, skribent och redaktör den pingstorienterade väckelserörelsens förtroende – och föreställningen om den verbalinspirerade Skriften var utbredd i de frikyrkliga miljöer där han tjänade som bibellärare. Lewi Pethrus såg personligen till att Haglunds tidskrift kunde leva vidare och behöll den mycket kontroversiella skribenten Hugo Odeberg. Odeberg fortsatte därefter sitt samarbete med Pingströrelsen under resten av sitt liv.

Texterna i *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* fungerade inte bara som en legitimering av redan existerande antijudiska stereotyper, utan också som en självständig produktionsplats för rasistiska idéer och ett bibelteologiskt motiverat samtycke till det eskalerande våldet mot Europas judar. Denna antijudiska rasism var en del av en vidare bibliskt motiverad raslära, där mänsklighetens ojämlikhet uppfattades som grundad i Första Moseboken: Jafet som härskarfolk, Ham som förbannad, och Sem som bärare av ett särskilt religiöst förfall. Bibeln användes därmed som förklaring till rasernas hierarki och öden. I materialet framträder med andra ord olika former av rasism, även om det antijudiska motivet hela tiden förblev det mest centrala.

Att *Biblisk Tidskrift* och *Bibliskt Månadshäfte* framställdes som bibeltrogna och apolitiska blev avgörande för att öppet antijudiska uttryck kunde cirkulera utan invändningar inom den pingstorienterade väckelserörelsen. Tystnaden som omgav detta bibelbruk bidrog till att integrera rasismens ideal i rörelsen under nationalsocialismens tidevarv.